

Terezínská iniciativa 19

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

duben 2001

Ze sněmu Terezínské iniciativy 2001

PRVNÍ VE TŘETÍM TISÍCILETÍ

Jiří Steiner

Konal se 22. března. Velký sál Národního domu na Královských Vinohradech zaplnilo 251 členů Terezínské iniciativy. Předsedkyně Dagmar Lieblová zahájila sněm v 10 hodin. Vyslovila radost nad velkým počtem účastníků a vyzvala je, aby povstáním uctili památku těch, kteří již mezi námi nejsou. Byl schválen program zasedání a zvoleny návrhová i volební komise.

DAGMAR LIEBLOVÁ potom přednesla zprávu předsednictva (viz strana 2). Hlavní pozornost věnuje našemu nejdůležitějšímu poslání – uchování paměti na oběti holocaustu, působení na děti a mládež, ediční a výstavní činnosti. Zamýšlí se nad sociálními problémy i zahraniční činností, která se rok od roku rozšiřuje.

O pozitivních výsledcích hospodaření informoval **PAVEL WERNER** (viz strana 4).

Následovalo vystoupení předsedy revizní komise **JAROMÍRA FREUNDA** (viz strana 5).

O činnosti a plánech Institutu Terezínské iniciativy hovořil **MIROSLAV KÁRNÝ**. Zabýval se mimo jiné loňským vydáním třetího dílu Pamětní knihy, která je věnována terezínským vězňům z Německa (viz strana 5).

V diskusi vystoupil nejprve ředitel Památníku Terezín **JAN MUNK**. Vyzvedl činnost vzdělávacího oddělení a dalších pracovníků při proškolení čtyř set učitelů o holocaustu a o úloze, která v něm byla určena Terezínu. V tomto školení bude Památník pokračovat v letošním roce i za účasti zahraničních odborníků. Součástí působení na děti a mládež jsou i literární a výtvarné soutěže. V Los Angeles je nyní

výstava jedné z nich. Jan Munk poděkoval všem spolupracujícím institucím, zejména Terezínské iniciativě, která v loňském roce financovala zájezdy škol do Terezína. Informoval také o akcích, které se letos uskuteční v Terezíně. Terezínská tryzna se bude konat 20. května, v říjnu se uskuteční setkání u příležitosti 60. výročí prvních transportů do ghetta. Bude otevřena nově koncipovaná expozice Muzea ghetta, Památník se podílí na přeměně Lidic a české expozice v Osvětimi.

Host sněmu **JAKUB ČERMÍN** připomněl péči ÚV Českého svazu bojovníků za svobodu o ty, kteří přicházeli z koncentračních táborů. Požádal přítomné, aby chápali odboj v celé jeho šíři, to, že v době nacismu trpěly tisíce rodin, a aby se aktivně, v masarykovském duchu, podíleli na současném veřejném životě.

Návrhy volební komise přednesla pak **VĚRA BAUMOVÁ**. Plénium se shodlo na veřejném hlasování a schválilo jednomyslně kandidátky nového předsednictva TI a revizní komise.

Po přestávce se ujal slova **OLDŘICH STRÁNSKÝ**, předseda Sdružení osvobozených politických vězňů a pozůstalých, i člen diskusního fóra česko-německého Fondu budoucnosti. V úvodu vysvětlil způsob výpočtu výše humanitární pomoci fondu podle délky věznění. Vysvětlil rovněž současné výsledky úsilí o odškodnění za

otrockou či nucenou práci z nadace „Připomínka, odpovědnost a budoucnost“. Doporučil odeslat ze sněmu dopis kuratoriu tohoto fondu, aby výplaty začaly co nejdříve.

Na dotazy **JIRÍHO PAVLA** ve věci americké právničky, která znovu odmítla zrušit žaloby vůči SRN, a kolik obdrželi právníci, kteří se zabývají naším odškodněním, odpověděl Oldřich Stránský.

KAREL BROŽÍK, člen předsednictva žijící v SRN, poukázal na složitost fondu v souvislosti s jeho vznikem. Uvedl, že německé kuratorium, které se sejde 3. a 4. dubna, bude projednávat výhradně otázku tohoto fondu, aby platby mohly započít co nejdříve. Hodnotil také výši a opodstatněnost příjmů zúčastněných amerických právníků. Sněm přivítal zprávu Karla Brožíka, že Claims Conference bude částky humanitární pomoci vyplácet až do konce života každého z nás, nikoliv jen po dva roky. Uvedl také, že obdržíme další příspěvek ze švýcarského fondu a též Claims Conference je připravena poskytovat nadále finanční částky v sociální oblasti. Vysoce ocenil práci Terezínské iniciativy, řekl, že je nejlepší ze všech podobných institucí.

MIROSLAV KONEČNÝ vznesl dotaz, zda se neztrácejí prostředky na sociální péči od Claims Conference. Doporučil, aby zdravotnická komise Pražské židovské obce a Terezínské iniciativy přehodnotila celou situaci a pokud možno vyplácené částky zvýšila.

Předseda zdravotnické komise **TOMMY KARAS** ujistil přítomné, že všechny nároky jsou pečlivě zvažovány. Nevyplácené finanční prostředky jsou na fondu uloženy pro jejich realizaci letos, případně v roce

(Pokračování na str. 4)

Dobrá zpráva z Terezína

Po četných diskusích, jednáních a protestech jsme dostali zprávu, že střelnice v Terezíně byla zrušena a zpráva o ní a její prezentace byla stažena z internetových stránek.

ZPRÁVA O ČINNOSTI TEREZIÁNSKÉ INICIATIVY

(Přednesla Dagmar Lieblová)

Na podzim letošního roku uplyne šedesát let od začátku židovských deportací do koncentračních táborů. Před válkou žilo v českých zemích více než 130 000 židovských občanů. Podíleli se podstatně na utváření podoby této země, její kultury, vědy, umění, na výstavbě jejího průmyslu, nechyběli u žádného užitečného díla.

Dnes žije v České republice jen 731 členů Tereziánské iniciativy. Opravdu není nijak samozřejmá skutečnost, že tak malá skupina občanů, ti, kdo zázrakem přežili holocaust, našli v sobě sílu k zápasu o zachování národní paměti na osud a práci svých předcházejících generací a zejména svých zavražděných rodičů, sester, bratrů a nesčetných přátel. Měli jsme hodně starostí se svým návratem do svobodného života, ale nikdy jsme nezapomínali na duchovní odkaz a dokumentaci tragédie naší židovské pospolitosti.

Chceme proto i letošní výroční zprávu začít právě z tohoto konce. Uskutečnilo se několik edičních záměrů Tereziánské iniciativy. Na prvním místě bychom chtěli uvést publikaci *Ghetto Litzmannstadt, 1941-1945*, dokumenty sestavené Dr. Richardem Seemannem. Byl tak alespoň zčásti splacen dávný dluh obětem lodžského ghetta, do kterého bylo vůbec prvními transporty z Prahy v říjnu a listopadu 1941 odvečeno 5000 občanů.

O činnosti Institutu Tereziánské iniciativy uslyšíme zvláštní zprávu. Přesto bychom chtěli zmínit jeho nově založenou knižnici. Jako první svazek v ní vyšla publikace *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941)*, kterou napsala Dr. Helena Petrušová.

Vyšly již také *Tereziánské studie a dokumenty 2000*. Je to v české verzi už pátý svazek této pravidelné ročenky, jejímiž editory byli Miroslav Kárný, Margita Kárná a nyní také Eva Lorencová. Jen tato česká řada obsahuje v souhrnu na 2000 stran dokumentů zásadního významu. Nechceme pominout ani zaslouženou poctu, již se dostalo 3. dílu Tereziánské pamětní knihy, věnované obětem ghetta z Německa. Toto dílo, vzniklé pod vedením Miroslava Kárného, bylo 13. června 2000 veřejně prezentováno ve Frankfurtu nad Mohanem slavnostním aktem, který uspořádaly Fritz-Bauer-Institut, tamější židovská obec a Německo-česká společnost.

Je docela možné, že oficiální historiografie zůstala něco dlužna tématu holocaustu, ale naše sdružení se snaží mezeru vyplnit. V tokijském nakladatelství Šinjóron vyšla obsažná kniha o tereziánském časopise *Vedem*, kterou napsala Sačiko Hajaši ve spolupráci s Jiřím Kotoučem. Je povzbuzující sledovat, jaký ohlas má tato práce; recenze o ní přinášejí japonský tisk i rozhlas.

Od minulého sněmu jsme vydali dvě dvacetistránková čísla časopisu Tereziánská iniciativa. Před vydáním každého čísla se schází redakční rada, která věnuje pozornost nejen obsahu, ale i grafické podobě časopisu. Dokázali bychom ročně vydat i 3 nebo 4 čísla, ale bylo by zapotřebí, abyste častěji psali o všem, co pokládáte za zajímavé.

Osobitým přínosem byly také výtvarné výstavy. Dne 25. června 2000 jsme uspořádali zájezd na vernisáž putovní výstavy díla *Friedl Dicker-Brandeisové* v Českém Krumlově. Rozsáhlý soubor na nás hluboce zapůsobil. Pokud někteří z nás litovali, že nebyly více uplatněny kresby dětí, jež Friedl v Tereziánské vyučovala, rádi doplňujeme zajímavou informaci: Z Českého Krumlo-

va byla výstava přenesena do Paříže, kde jako paralelu k ní uspořádalo Musée d'art et d'histoire du Judaisme přehlídku dětských novin z tereziánského ghetta. Pařížanům byly představeny noviny *Kamarád*, *Hlas z pudy Q 306*, *Rim, Rim, Rim* a zvlášť obsáhlé *Vedem*.

Izraelská malířka Chava Presburgerová se po ročním odstupu představila ve Španělské synagoze od září do prosince 2000 dalším souborem kompozic nazvaným *Beit Levitus – vzpomínky na rodinný dům*. Zvláště oceňujeme, že v tvorbě této malířky se promítá téma holocaustu tak, jak je my sami po létech vnímáme.

Putovní výstavu portrétů některých členů Tereziánské iniciativy připravila v letech 1998-2000 německá fotografka Undine Hradil. Výstava se konala pod názvem *Zázrak, že žiji – očití svědkové holocaustu vyprávějí* od 15. 11. do 22. 12. 2000 v pražské Novoměstské radnici.

Snažíme se účinně přispět k poznání a pochopení událostí čtyřicátých let zvláště mezi mládeží a jejími učiteli. V loňském roce nečekaně vzrostl počet návštěv školních tříd a jiných skupin v Tereziánské. Některé organizační a programové nedostatky způsobovaly, že dříve mnohé školy omezovaly svou návštěvu Tereziánské na Malou pevnost. S výchovným oddělením Památníku Tereziánské jsme se proto dohodli, aby školní zájezdy, které i finančně podporujeme, věnovaly zvláštní pozornost právě ghettu.

K oživení zájmu škol v roce 2000 přispělo také pozvání, které jsme zaslali spolu se Vzdělávacím centrem Židovského muzea. Přibylo i dvoudenních zájezdů, v nichž žáci pracovali podle vlastních programů či projektů, vyhlášených Ministerstvem školství, např. na náměty *Zmizelí sousedé*, *Prázdná místa*, *Holocaust – svědomí lidstva*. Návštěvnost ghetta posílily také semináře pro učitele, pořádané Vzdělávacím centrem ŽM a Památníkem Tereziánské. Na těchto seminářích spolupracovali i členové Tereziánské iniciativy, což podnítilo nové žádosti o besedy s pamětníky z našich řad. Těší nás zjištění, že výtvarné a literární práce žáků, inspirované návštěvou ghetta, dokládají porozumění smyslu boje proti antisemitismu.

S obdobnými cíli jsme v r. 2000 spolupracovali s dobrovolníky z Aktion Sühnezeichen, kteří se v Tereziánské starají o skupiny mládeže z Německa. Pokrok v činnosti výchovné komise přineslo také založení internetové stránky Tereziánské iniciativy, o kterou se stará Michal Frankl.

V minulém čísle Tereziánské iniciativy byl otištěn přibližný seznam vychovatelů a pedagogů, kteří v ghettu pečovali o děti a mládež. Bylo by užitečné, kdybyste nám sdělili další údaje či zpřesnění k tomuto tématu, které zasluhuje zevrubnějšího zpracování.

Jak jsme již připomněli, má naše sdružení 731 členů v České republice, v zahraničí na 380 členů. Jsme rádi, že máme mezi sebou alespoň těch 50 příslušníků 2. a 3. generace, ale nás ostatní čas nešetří. Ze členů žijících v ČR je pouze 20 narozených v letech 1940-1945, 122 ročníků 1930-1939, 407 ročníků 1920-1929, 182 ročníků 1900-1919. Toto naše věkové složení klade rok od roku větší nároky na práci sociálně zdravotní komise TI. V roce 2000 jsme dostali grant Claims Conference ve výši 80 000 USD. Je čerpán podle podmínek Claims Conference ve spolupráci se sociálním oddělením Židovské obce v Praze. Umožňuje přispívat na zdravotní a ergoterapeutické pomůcky, některé druhy léků, zubní protetiku, naslouchadla, brýle, inkontinentní potřeby apod. všem, kdo přežili protizidovskou perzekuci. Každý měsíc se schází koordinační výbor Zdravotního fondu CC. Jeho předsedou je nyní Tommy Karas a po 2 členech v něm mají zastoupení Tereziánská iniciativa, Židovská obec v Praze a Federace židovských obcí. Zde se posuzují zejména složitější žádosti jednotlivců a obcí a také se upravují pravidla pro vyplácení příspěvků podle proměnlivého stavu finančních zdrojů. S potěšením vám můžeme sdělit, že jsme již obdrželi polovinu dalšího grantu na rok 2001, ve výši 40 000 USD, takže díky této velkorysému pomoci Claims Conference bude péče o přeživší holocaust pokračovat i nadále.

Kromě příspěvků z grantu CC poskytla Tereziánská iniciativa z vlastních prostředků finanční pomoc šesti členům TI v souhrnné výši 20 500 Kč a dvěma dalším členům v celkové výši 10 000 Kč. Sociálně zdravotní komise TI se však věnuje nejen finančním příspěvkům našim členům. Ve spolupráci se sociálním oddělením ŽOP navštěvuje například starší a nemocné osoby, radí jim, jak požádat o příspěvek nebo zapůjčení zdravotních pomůcek, vyhledává nové klienty. Členové komise se zúčastňují semináře pro zaměstnance a dobrovolníky v sociální oblasti, který pořádá každoročně sociální oddělení ŽOP. Součinnost s tímto oddělením je velmi přínosná, zajišťuje mnoho konkrétních služeb pro seniory, které by dobrovolníci jinak opatřit nemohli.

Snad jsme se právě zde dostali na to správné místo naší výroční zprávy, kde chceme poděkovat všem dobrovolným spolupracovníkům našeho sdružení. Jsou namnoze staří, tu a tam by sami potřebovali pomoc, avšak více je zajímavá myšlenka, které slouží.

Naše zpráva by nebyla úplná, kdybychom se nezmínili o zahraničních stycích TI.

Tradičně se týkají těchto oblastí:

Styk s našimi zahraničními členy. Posíláme jim Zpravodaj, odpovídáme jim na případné dotazy, vedeme jejich evidenci. Od minulého sněmu byla převedena i evidence zahraničních členů na počítač v kanceláři TI. Zjednodušilo to podstatně práci. Např. i štítky na časopis můžeme tisknout sami. Během loňského roku jsme poslali dopis všem členům v zahraničí s dotazem, zda mají zájem i nadále o časopis a prosbou o případný příspěvek na poštovné. Ohlas byl poměrně slušný. Řada lidí poslala alespoň něco. Náš časopis vychází nadále pouze česky. Za úvahu by stála možnost uve-

řejňovat alespoň krátká cizojazyčná resumé na internetu, aby se s jeho obsahem mohli seznámit i ti, kdo už neumějí nebo ani nikdy neuměli česky.

Styk s naší sesterskou organizací Bejt Terezin. V loňském roce se tam konalo v květnu mezinárodní setkání bývalých tereziánských vězňů. Z rozhodnutí předsednictva TI se tohoto setkání účastnila předsedkyně. Zprávu o tomto setkání přineslo poslední číslo našeho Zpravodaje.

Kontakty se zahraničními organizacemi přátel a podporovatelů Tereziána. Jsou to např. *Niedersächsischer Verein zur Förderung von Theresienstadt/Terezín e.V.*, *Stiftungsfond Hans Krása*, Terezín (Gaby Flatow), *Brandenburger Verein zur Förderung von Terezín/Theresienstadt* aj.

Styky s těmito organizacemi se často prolínají se styky kulturními.

Niedersächsischer Verein (Dolnosaský spolek) je velmi aktivní. Již loni jsme se zmiňovali o vydání knihy kreseb Helgy Hoškové *Maluj, co vidíš*. O výstavu kreseb k této knize je neustále velký zájem. Po mnoha místech v Dolním Sasku už proběhla i v dalších Spolkových zemích. Nedávno měla např. vernisáž v Zemském sněmu Saska-Anhaltska v Magdeburku. Videofilm *Bilder aus Theresienstadt/Terezín*, který měl premiéru loni v Bundestagu v Berlíně, již existuje v české a anglické verzi, plánuje se i verze italská.

Nadační fond Hanse Krásy vedený paní Gaby Flatow pořádá kulturní programy v Terezíně. V loňském roce to bylo několik vynikajících koncertů v tereziánském Kulturním domě. Jeden z nich se konal u příležitosti předání klavíru věnovaného japonskou iniciativou *Křídlo pro Terezín*.

Nadace Hans Krása z Hamburku vedená paní Witthoefft uspořádala na podzim koncert na půdě Magdeburských kasáren z děl autorů tereziánského ghetta.

Činnost našich členů v zahraničí. Sem patří přednášky a besedy některých členů TI z Česka v zahraničí, ať už na školách či u příležitosti uvedení Brundibára či výstavy kreseb Helgy Hoškové. Ale i někteří naši členové žijící v zahraničí vyvíjejí podobnou činnost. Bohužel se o ní dovídáme spíše náhodou a sporadicky.

Styk s dárcovskými organizacemi – Claims Conference – poskytování grantů na zdravotní fond. Jak jsem se zmínila, obdrželi jsme grant i na rok 2001, podobně jako v několika minulých letech. Tomu ovšem předchází vždy poměrně rozsáhlá korespondence s příslušným pracovníkem CC a porady s pařížským zástupcem Jointu p. Bar-Chaimem při jeho návštěvách Prahy.

Korespondence se zahraničím. Patří rovněž do této oblasti. Často se na nás obracují nejrůznější lidé s žádostmi o všelijaké informace týkající se tereziánského ghetta resp. jeho vězňů. Tuto korespondenci vyřizuje zpravidla předsedkyně ve spolupráci se sekretářkou, která rozesílá faxy a e-mailly.

Rozsah činnosti Tereziánské iniciativy se zřetelně obrází i v agendě našeho sekretariátu, spjaté např. s vedením účetních dokladů a nyní navíc i s ověřováním faktur za jízdné školám, které navštívily Terezín, s vedením evidence našich i zahraničních členů. Korespondence a odbavování zásilek, organizace sněmu, kulturních pořadů či zájezdů, to vše vyžaduje spousty práce. Všem, kdo se na ní podílejí, upřímně děkujeme!

(Pokračování na str. 4)

(Dokončení ze str. 3)

Na podzim letošního roku bychom chtěli veřejnosti připomenout 60. výročí zahájení židovských deportací do ghetta a vyhlazovacích táborů.

Učiníme tak zejména koncertem, jenž bude uspořádán v sobotu 13. října 2001 v pražském Rudolfinu. Bude uveden projevem státního představitele. Vystoupí Pražská filharmonie s dirigentem Tomášem Hanusem. V den 60. výročí odchodu prvního transpor-

tu z Prahy do Lodže, dne 16. 10. 2001, se sejdem v Terezíně. Program na tento den jste obdrželi. K 60. výročí příchodu prvního transportu AK do Terezína budou v Muzeu ghetta otevřeny nově koncipované expozice. Počet a rozsah pamětních pořadů bude o něco skromnější než tomu bylo před 10 lety k výročí padesátému. Jsme ovšem také starší a klademe si úkoly, na které stačíme.

A co říci na konec?

Vyslovit přání, abychom se při všech těchto akcích a na příštím sněmu TI zase všichni ve zdraví sešli.

První ve třetím tisíciletí – dokončení ze str. 1

2002. Hospodaření důsledně kontroluje revizní komise.

EVA DUŠKOVÁ, knihovnice Institutu Tereziánské iniciativy, vyzvala přítomné, aby více využívali možností knihovny, která má už 3000 svazků.

Případem tzv. střelnice v Terezíně se zabývala **MARTA KOTOVÁ**. Doporučila uspořádat veřejné shromáždění, které by se k této záležitosti vyjádřilo. (*Střelnice je již zrušena – pozn. redakce.*)

S akcemi, které se uskuteční k 60. výročí prvních transportů, seznámila sněm **ANNA HYNDRAKOVÁ**. Tereziánská trýzna se bude konat v neděli 20. května, koncert v Rudolfinu 13. 10., klavírní kon-

cert a pásmo Táni Fischerové a Daniela Dobiáše na motivy básní tereziánských dětí bude 14. 10., v listopadu položíme květiny v Terezíně a v Praze u Parkhotelu.

V další části diskuse se z podnětu **MIROSLAVA KÁRNÉHO** ještě podrobněji hovořilo o střelnici v Terezíně. Dagmar Lieblová vysvětlila vzniklou situaci, **HANUŠ ORLICKÝ** předložil návrh na usnesení k této záležitosti.

Na dotaz **VĚRY JÍLKOVÉ** odpověděl Jan Munk, že pamětní desky v Terezíně budou umístěny do kolumbária a modlitebni místnosti ještě do setkání u příležitosti 60. výročí zahájení transportů.

Pan **FISCHER** se zajímal, kdy bude

možné žádat odškodnění za majetkové újmy a upozornil na přemíru letáků a inzertů na žádosti o odškodnění obětem nacistů z Německa. Jeho otázky zodpověděl tajemník FŽO **TOMÁŠ KRAUS**. Údaje o majetkových škodách soustřeďuje organizace OIM a související propagační kampaň organizuje německá strana z jiných prostředků.

Návrh usnesení přednesl předseda komise **FELIX KOLMER**. Po připomínkách byl schválen a jeho text je rovněž zveřejněn v tomto čísle našeho časopisu (*viz strana 6*).

Dagmar Lieblová pak s přáním brzkého setkání na letošních akcích sněm Tereziánské iniciativy ukončila.

ZPRÁVA O HOSPODAŘENÍ

(Přednesl Pavel Werner)

Minulý rok 2000 bychom z hlediska hospodaření Tereziánské iniciativy mohli hodnotit kladně.

Na straně příjmů byl vysoce překročen původně rozpočtovaný objem darů, a to díky dárcům, kterými byli pan Scheer z Německa, který daroval 53 tisíc Kč, a dědic-kému odkazu paní Fleischmanové z USA, která nám darovala 26 tisíc USD. Bez těchto dvou dárců bychom však náš předpoklad nespĺnili.

Pokud jde o úroky, rozpočtovali jsme 480 tisíc Kč, získali jsme 445 848,51 Kč. Jde o úroky z kmenového jmění, které tvoří dědictví po manželech Tomanových a o úroky z prostředků, které probíhaly přes naše účty.

Vezmeme-li objem úroků, nejde o žádné vysoké procento, jedná se o asi 4% po zdanění, což odpovídá průměrnému zhodnocení termínovaného vkladu, na kterém jsou naše peníze uloženy. Po minulém sjezdu se ozval názor, že jsme měli peníze lépe zhod-

nocovat – např. investicí do různých produktů. Touto otázkou se zabýval Správní výbor fondu Toman ve složení J. Pacovský, Škorpil a Werner. Výsledkem bylo rozhodnutí ponechat peníze na termínovaném účtu a neriskovat. Díky tomuto rozhodnutí, které také podpořil místopředseda TI M. Kárný, se naše kmenové jmění nesnížilo o téměř 2 miliony korun. Takto bychom totiž dopadli, kdybychom byli investovali do prvotřídního a solidního otevřeného podílového fondu.

A nyní, za co jsme v r. 2000 utráceli. Největší položkou byly náhrady dopravného školní mládeže do Terezína. Na tuto akci jsme vydali cca 420 tisíc Kč. Za zpravodaj jsme zaplatili 86 tisíc. K tomu musíme připočítat 30 tisíc za poštovné. Na tuzemské a zahraniční cestovné jsme vydali 67 tisíc. Běžné poštovné, telefon a fax nás stály 34 tisíc, na mzdách jsme zaplatili 205 tisíc. Jednání sněmu v r. 2000 stálo 48 tisíc, na ediční činnost jsme vydali přes 60 tisíc.

Drobná pohoštění při reprezentaci přišla na necelé 4 tisíce.

Do příjmů a výdajů není zahrnut přísně účelový sociálně-zdravotní fond Claims Conference, neboť jde o ryze průběžnou položku.

Tento rok bude z hlediska výdajů mnohem náročnější. Počítáme s výdaji na zájezdy mládeže do Terezína ve výši 500 tisíc Kč. S vyšší částkou – 200 tisíc – počítáme i pro oblast kulturní činnosti, připravujeme totiž koncert k výročí zahájení transportů. V rámci akce dobudování Památníku Terezín jsme vyčlenili půl milionu Kč. (Podrobnější rozpočet na rok 2001 je na vyžádání k dispozici.)

Pokud jde o příjmy, nelze přesně odhadnout jejich výši – nelze totiž dopředu počítat s takovými dárci jako pan Scheer nebo dědic-kými odkazy jako v případě paní Fleischmanové. Neměl bych také opomenout naši zesnulou členku paní Voloskou, která nám odkázala vkladní knížku s více než 200 tisíci Kč.

Pokud jde o nakládání s našimi aktivy, počítáme opět s vysoce konzervativním způsobem zhodnocování na termínovaném účtu.

ZPRÁVA REVIZNÍ KOMISE

(Přednesl Jaromír Freund)

Revizní komise, zvolená na předchozím sněmu, uskutečnila devět zasedání. O každém byl pořízen zápis. Scházela se pravidelně, a to dvakrát v každém čtvrtletí. Dvakrát proto, že prováděla jednak čtvrtletní kontrolu hospodaření a účetní závěrky Tereziánské iniciativy a dále kontrolu nakládání s finančními prostředky od Claims Conference. Tyto prostředky posílá Tereziánská iniciativa na základě smlouvy zálohově Židovské obci v Praze, která je formou příspěvků na léky a zdravotnické pomůcky distribuuje obětem holocaustu nebo jim zakoupené pomůcky zapůjčuje.

Všech pět členů revizní komise má svoji „sedmdesátku“ již dávno za sebou a vykonává revizní činnost bez ohledu na čas zcela dobrovolně a nezištně. Revizní činnost je vždy nevídanou a někdy i nepříjemnou činností, zvláště tehdy, kdy jsme my, dobrovolníci, měli kontrolovat práci, kterou prováděli placení pracovníci. Proto se nás velmi osobně dotkly některé poznámky k naší činnosti ze strany těchto placených zaměstnanců.

Při naší kontrolní činnosti jsme se nikdy nesetkali s tím, že by někdo měl úmysl poškodit hospodaření nebo se obohatit. Zjistili jsme však časté nedostatky a chyby administrativní a technické povahy a nechyběly ani případy, kdy se jednotlivci snažili obejít podmínky stanovené v grantu Claims Conference.

Výskyt takových omylů a chyb je pochopitelný, protože objem finančních prostředků, kterými Tereziánská iniciativa disponuje, je opravdu značný a četnost položek příjmů a výdajů je vysoká.

Musíme si uvědomit, že například jen koncový stav na účtech Tereziánské iniciativy je 15 milionů korun. I když je z toho přes 10 milionů kmenovým jměním z dědictví po Dr. Tomanovi, které musí zůstat stabilní, příjmy a výdaje dosáhly v minulém roce několikamilionové výše. Také příspěvky z grantů Claims Conference přesáhly vloni 1 milion 700 tisíc korun a obdrželo je 600 osob. Bylo poskytnuto 1500 příspěvků a v průměru každý měsíc bylo vyplaceno přes 140 tisíc korun. Naším ne-

dostatkem bylo, že dokladovou kontrolu jsme byli nuceni omezit na namátkovou kontrolu. Na víc naše síly nestačily.

Revizní komise dává z tohoto důvodu v úvahu návrh, aby nově zvolené předsednictvo ustavilo „Finanční komisi“, která by sledovala průběžně hospodářskou činnost, a tak předcházela možným chybám a nedostatkům, a doporučuje, aby se revizní komise scházela častěji.

Revizní komise má pouze jeden cíl – a tím je prospět obětem holocaustu. K zlepšení její práce by přispělo, kdybychom mohli rozšířit počet jejích členů i kooptací, zvláště z řad druhé generace.

Chtěl bych poděkovat všem členům revizní komise za jejich práci.

Na závěr revizní komise navrhuje, aby sněm přijal a zahrnul do svého usnesení:

1) Vyjádřit poděkování všem dárcům finančních prostředků Tereziánské iniciativy v minulém roce, neboť bez jejich darů by nemohla TI vyvíjet svoji činnost.

2) Vyjádřit zvláštní poděkování Claims Conference za poskytnuté a dále poskytované granty, neboť bez nich by nebylo možno vyplácet stovkám obětí holocaustu příspěvky na léky a zdravotnické potřeby.

ZPRÁVA O ČINNOSTI INSTITUTU TEREZIÁNSKÉ INICIATIVY

(Přednesl Miroslav Kárný)

Jako dosud každoročně přednáším i letos našemu sněmu stručnou zprávu o činnosti a plánech vědeckého pracoviště, fungujícího dnes jako Institut Tereziánské iniciativy, který Tereziánská iniciativa založila, aby zabezpečila hlavní poslání – nedovolit zapomenutí toho, čím byl holocaust a jaká poučení poskytuje pro současnost i budoucnost.

Loňský rok byl vyvrcholením jedné etapy naší činnosti. Po dvoudílné české Tereziánské pamětní knize vyšla její německá verze s více než 42 tisíci záznamy o tereziánských vězňích z Německa, která byla velmi pozitivně přijata. Je to zřejmo mj. i z toho, že z tisícového nákladu byla v krátké době od jejího vydání již čtvrtina nákladu prodána. S dalšími pamětními knihami v budoucnu počítáme jen v tom případě, jestliže se v té které zemi najde partner, který by její vydání finančně a edičně zabezpečil. Pravděpodobně je zatím jen vydání rakouské pamětní knihy, na které pracuje-

me společně s Dokumentačním archivem rakouského odboje ve Vídni.

V loňském roce se rozrostla řada sborníků, vydávaných Institutem jako Tereziánské studie a dokumenty, o další dva svazky. Celkem od roku 1994 vyšlo sedm svazků německého vydání a pět svazků českého vydání. V německé edici bylo publikováno 121, v české 98 studií a souborů dokumentů.

Základnou edicí podobného rázu, jako jsou Tereziánské studie a dokumenty, bývají zpravidla vědecké ústavy, vysoké školy, muzea, jejichž početní vědeckí pracovníci tvoří jejich základní autorský aktiv. Institut Tereziánské iniciativy nic takového nemá. Má pouhé tři zaměstnance, pracující na poloviční úvazek, z toho jen Dr. Milotová je historička. Znamená to, že autorský aktiv bylo třeba nesmírně obtížně budovat a ještě obtížněji udržovat a obnovovat. Přitom historiků, kteří se vědecky zabývají tereziánskou tematikou, je velmi málo. Využít-

váme proto možnosti zadávat a finančně podporovat vhodné výzkumné projekty, např. Luděk Příbyl vloni mohl jít po stopách tereziánských transportů do estonských táborů a shromáždil dokumentaci nadmíru otřesnou. Letos pojede po stopách tereziánských transportů do Rigy. Můžeme být rádi, že jsme navázali dobrý kontakt s těmi studenty, kteří své bakalářské, magisterské, diplomové a jiné práce, zejména na Fakultě sociálních věd Karlovy univerzity, věnují tematice „konečného řešení židovské otázky“. Poskytujeme jim soustavně odborné konzultace, ale také nejlepšími z nich umožňujeme publikovat hlavní výsledky jejich studia v příspěvku do Tereziánských studií a dokumentů. Např. v letošním roce to bude studie Pavly Zemanové o tereziánských aussenkomandech a Daniely Řepové o osobnosti Emila Utitze a jeho tereziánské činnosti, zejména jako vedoucího tereziánské knihovny. Významná je i účast zahraničních autorů z deseti zemí, nejvíce ovšem z Izraele a Německa.

Loni jsme také začali vydávat Knižnici Institutu Tereziánské iniciativy, určenou pro publikaci studií, které pro svůj delší rozsah přesahují rámec Tereziánských studií a do-

(Pokračování na str. 7)

USNESENÍ SNĚMU TEREZÍNSKÉ INICIATIVY

Na podzim t.r. tomu bude 60 let od zahájení transportů z Protektorátu Čechy a Morava do ghetta a koncentračních táborů a založení Ghetta – koncentračního tábora ve Velké pevnosti Terezín. Posláním Terezínské iniciativy bylo, je a bude působit, aby poselství 117 tisíc vyhlazených terezínských vězňů nebylo zapomenuto v těchto i budoucích generacích, aby promlouvalo k současným i budoucím problémům tohoto světa, aby bylo mementem v permanentním zápase proti antisemitismu, jakémukoli rasismu a xenofobii, proti násilí a jakémukoli útisku, prostě za lidský svět.

Sněm schvaluje přednesenou zprávu předsednictva Terezínské iniciativy o jeho činnosti a o příštích úkolech, zprávu o hospodaření, zprávu revizní komise i předložený návrh rozpočtu. Sněm děkuje za jejich obětavou práci. Uděluje předsednictvu a revizní komisi absolutorium.

Sněm považuje za nejdůležitější úkol zabezpečit, aby Terezínská iniciativa dokázala plnit své poslání i v budoucnosti. Terezínská iniciativa se cítí pevným článkem Sdružení osvobozených politických vězňů a pozůstalých a tím i Českého svazu bojovníků za svobodu i Federace židovských obcí v ČR.

Sněm vyzývá členy Terezínské iniciativy, aby svou podporu jejímu poslání i nadále vyjadřovali také svým každoročním finančním příspěvkem a jinou tvůrčí pomocí. Přitom děkuje všem dárcům finančních prostředků, neboť bez jejich darů by Terezínská iniciativa nemohla vyvíjet svoji činnost.

Sněm se souhlasem přijal zprávu o činnosti Institutu TI, která vytváří vědecké předpoklady našeho působení na českou i německou společnost, a která zvláště ovlivňuje novou generaci historiků a pedagogů.

Sněm vyjadřuje své poděkování Jewish Conference of the Material Claims Against Germany, jeho vedení a jeho kanceláři pro střední a východní Evropu ve Frankfurtu nad Mohanem za neocenitelnou materiální pomoc, kterou členům Terezínské iniciativy a dalším obětem holocaustu poskytuje, aby své stáří – přes všechny, tomuto věku vlastní potíže – mohli prožívat důstojně. Sněm rovněž děkuje česko – německému Fondu budoucnosti za každoroční humanitární pomoc všem bývalým vězňům, kterou bude poskytovat po dobu deseti let. Sněm vysoce hodnotí úsilí Ministerstva zahraničí ČR a česko – německého Fondu budoucnosti a Sdružení osvobozených politických vězňů a pozůstalých za pomoc při obtížných a dlouhotrvajících jednáních ve Washingtonu, D.C. a v Berlíně o odškodnění otrocké práce a za přípravu nezbytné dokumentace jednotlivých obětí.

Sněm oceňuje úspěchy Památníku Terezín, ať již jde o podstatný růst počtu návštěvníků v Muzeu ghetta, budování stálé expozice v Muzeu ghetta a specializovaných expozic v bývalých Magdeburských kasárnách a úspěchy při školení učitelů v Památníku Terezín.

Sněm podporuje aktivitu Památníku Terezín proti inzerci střelnice v Terezíně a dává v úvahu předsednictvu jednat s Památníkem Terezín o mediálním rozšíření této aktivity a o zaslání dopisu ministru obrany v této věci.

Sněm ukládá předsednictvu, aby spolupracovalo se Sdružením osvobozených politických vězňů a pozůstalých na rezoluci k urychlenému započítání výplat za odškodnění otrocké a nucené práce, adresované Kuratoriu německého Fondu připomínka, odpovědnost a budoucnost.

Sněm ukládá předsednictvu projednat všechny připomínky a podněty, vzešlé z diskuse, zejména uvážít ustavení finanční komise.

Sněm děkuje bývalému místopředsedovi Miroslavu Kárnému a předsedovi kulturně ediční komise Jiřímu Kotoučovi za dlouholetou činnost v předsednictvu Terezínské iniciativy.

Nově zvolené předsednictvo Terezínské iniciativy

Po skončení sněmu bylo zvoleno nové předsednictvo Terezínské iniciativy v následujícím složení:

Eva Herrmannová, Jaroslav Kraus, Dagmar Lieblová, Milena Procházková, Michal Stránský, Michaela Vidláková a Pavel Werner.

Předsedkyní byla jednomyslně zvolena Dagmar Lieblová.

Místopředsedy byli zvoleni Jaroslav Kraus a Michaela Vidláková, hospodářem Pavel Werner a tajemnicí Milena Procházková.

Předsednictvo TI zvolilo předsedy jednotlivých komisí. Jsou to:

Věra Baumová (sociálně zdravotní komise), Michaela Vidláková (výchovně vzdělávací komise), Eva Herrmannová, Michal Stránský (kulturní a ediční komise) a Jaroslav Kraus (finanční komise).

Nově zvolené předsednictvo Terezínské iniciativy se rozhodlo podpořit návrh předsedy Sdružení osvobozených politických vězňů a pozůstalých na federativní uspořádání ČSBS.

(Dokončení ze str. 5)

kumentů. Zatím vyšly dvě publikace – jedna o protizidovském zákonodárství v prvních letech protektorátu, vycházející z dizertační práce Dr. Heleny Petřův, druhá o židovských spolcích v Čechách a na Moravě a o jejich likvidaci německou okupační mocí, kterou sepsal kolektiv pracovníků Státního ústředního archivu. Na letošek připravujeme k vydání studii Petra Bednářika o arizaci českého filmu. Kromě toho vyjde v české i anglické verzi studie o arizaci židovského zlata, drahých kamenů a šperků, kterou vypracovala odborná komise pěti předních našich historiků vedená Dr. Milotovou.

V loňském roce jsme zahájily přípravy projektu, který jsme nazvali *Acta Theresiana* a který by se měl stát do budoucna jedním z nosných programů našeho institutu. Chtěli bychom shromáždit zejména archivní dokumentaci k vlastní historii tereziánského ghetta a postupně ji publikovat, nebo alespoň badatelům umožnit, aby se v ní mohli orientovat. První svazek připravuje Anna Hyndráková a je věnován denním rozkazům, které vydávala tereziánská Rada starších a které považujeme za mimořádně důležitý pramen k poznání historie tereziánského ghetta, zejména jeho vnitřního života. Nemáme možnost vydat česky všechny denní rozkazy, je jich více než 500, ale edi-

torka připravila velmi dobrý přehled o jejich obsahu. Budoucnost ukáže, zda bude možné vydat je někdy v jejich úplnosti, pravděpodobně v německém originálu.

Ke konci se blíží práce na našem počítačovém projektu, který umožní dokončit převod celé naší databáze do nového systému Oracle a zprovoznit ji. Předpokládáme, že tuto naši databázi předáme současně také do Památníku Terezín. Nemusím snad vysvětlovat, jaké výhody nová situace přinese z hlediska využití naší databáze pro rychlou, obsažnou a spolehlivou informaci o tereziánských vězňích. Zdůraznit však bych chtěl především, co tento stav databáze může znamenat pro novou etapu tereziánské historiografie, pro hlubší poznávání tereziánského „nuceného společenství“. Proto náš nejaktuálnější úkol v současnosti bude zpracovat v tomto směru dlouhodobý perspektivní projekt vědeckého výzkumu, který podle mého názoru musí nově zhodnotit jednostranný a zkrácený výklad dějin tereziánského ghetta, jak je bohužel namnoze interpretován i v dílech renomovaných historiků holocaustu. Pevně věřím, že právě tento obtížný, ale tím lákavější úkol nám pomůže získat nadějně, v dobrém slova smyslu ctižádostivé historiky, sociology, statistiky, demografy k práci na tomto díle. Toto téma je však samozřejmě pro jiné, odborné fórum.

Náš institut je historické pracoviště, ale

samozřejmě není netečné k aktuálním problémům, zejména spojeným s problematikou odškodnění. V minulosti i v současnosti značná část naší kapacity byla a je věnována dokladování materiálních nároků jednotlivců i celé naší židovské komunity. Nebudu tyto aktivity vypočítávat. Zmíním se jen o jedné. Zorganizovali jsme loňského listopadu mezinárodní vědeckou konferenci o arizacích v Čechách a na Moravě, první svého druhu u nás. Byla velmi užitečnou přehlídkou, co bylo ve výzkumu na jednotlivých úsecích vykonáno a kterým směrem se dál zaměřit, které slabiny odstranit.

Potud stručná bilance a výhledy našeho Institutu Tereziánské iniciativy. Dovolte mi ještě několik mých osobních slov. Byl jsem od samého založení členem předsednictva Tereziánské iniciativy, jejím místopředsedou. Těžká nemoc, která mne před sedmi měsíci postihla a postihuje, znemožňuje, abych tuto funkci mohl dále vykonávat, a chtěl bych se, seč mi síly budou stačit, věnovat Institutu Tereziánské iniciativy. Rád bych využil dnešní příležitosti, abych poděkoval všem, s kterými jsem po ta dlouhá léta ve své funkci v Tereziánské iniciativě spolupracoval, a abych vyjádřil pocit štěstí, že generační výměna, která ve vedení Tereziánské iniciativy v posledních letech probíhá, dala jí současné vedení takové, že o její budoucnost my, postupně odcházející zakladatelé, nemusíme mít obavy.

Tereziánská iniciativa českým školám

Michaela Vidláková

I po vzniku Muzea ghetta v Terezíně české školy, pokud vůbec přijížděly do Terezína, pak – nejspíše ze setrvačnosti, navštěvovaly především Malou pevnost. Úloze Terezína v kontextu osudu Židů v českých zemích za války byla českými školami věnována malá pozornost. Muzeum ghetta navštěvovali spíše návštěvníci z ciziny. Výrazný nárůst zájmu v posledních dvou letech má dvě hlavní příčiny.

Po konferenci Fenomén holocaust na pražském Hradě proběhla ve středisku setkávání v Terezíně série seminářů pro učitele českých škol, které organizovalo Židovské muzeum v Praze a Památník Terezín. Na všech těchto seminářích měli významné slovo i pamětníci, členové Tereziánské iniciativy. Učitelé potom začali přijíždět se svými žáky.

Dalším podstatným impulsem byla propagační akce pro školy, kterou ve spolupráci se Vzdělávacím střediskem Židovského muzea uspořádala Tereziánská iniciativa s tím, že se na návštěvách žáků v Terezíně bude finančně podílet. Podmínkou bylo, že se budou řídit programem, který spolu s výchovnou komisí TI připravilo výchovné oddělení Památníku. Většinou jde o žáky 8. a 9. tříd ZŠ, několik skupin je ze středních škol.

V r. 1999 takto Tereziánská iniciativa financovala 30 jednodenních školních zájezdů (tj. cca 1140 žáků) a 5 pobytových (180 žáků).

V r. 2000 již to bylo 74 jednodenních zájezdů (2815 žáků) a 2 pobytové (80 žáků).

V letošním roce zájem o zájezdy již převyšuje časovou a prostorovou kapacitu Památníku Terezín, některé školy si rezervují termíny vzdělávacích programů i na rok dopředu.

Zvláštní pozornost je věnována projektům pro pobytové semináře. Studium je kromě všeobecné historie ghetta věnováno buď některým významným osobnostem, které zde byly vězněny, nebo osudu pospolitostí a rodin z regionu školy, nebo také zvláštním aktivitám v ghettu (umění, dětské časopisy ap.). Tyto skupiny pak zhodnotí návštěvu v Terezíně, ať už v písemné nebo výtvarné formě, a ve svých školách pořádají výstavy, nástěnky, slovní prezentace a píší příspěvky do školních časopisů.

Když hovoříme s žáky a sledujeme jejich práce, docházíme k přesvědčení, že tyto školní zájezdy stojí za vynaložené peníze. Rozhodně je to krok v našem boji s neznalostí, se stále přežívajícími předsudky a antisemitismem.

PO DVOU LETECH

(Rozhovor Jiřtha Steinera s Dagmar Lieblovou)

Před dvěma roky 31. března 1999 se konal sněm Terezínské iniciativy, jenž zvolil nové předsednictvo, které pro další funkční období vybralo za svou předsedkyni Dr. Dagmar Lieblovou. Po delším váhání řekla Dana – zkusím to. Pro převážnou většinu z nás byla válečná léta obdobná: ghetto a koncentrační tábory. Proto jsme se dohodli, že se budeme zabývat jejím životem před válkou a po osvobození. Vyprávěj, prosím:

Pocházím z Kutné Hory, kde jsem prožila moc hezkých prvních devět let svého života spolu s o tři roky mladší sestřičkou. Táta byl lékařem, o nás dvě se starala maminka a babička, byla to báječná léta. V roce 1939 okupovali naši republiku nacisté a začínal holocaust, který pro naši rodinu znamenal, že jsme museli jet do Terezína. To už v červnu 1942. Odtud v prosinci do Birkenau, při likvidaci rodinného tábora jsem byla přemístěna do ženského tábora, dále do Hamburku. . .

V červenci 1945 jsem se vrátila do Kutné Hory. Externě jsem absolvovala zkoušky na gymnáziu, po maturitě jsem studovala vysokou v Praze a pro Kutnou Horu zbývaly jen víkendy. V roce 1955 jsem se vdala, narodily se nám dvě dcery, v roce 1968 ještě syn. Učila jsem nejdříve v Čáslavi, v roce 1961 jsme se přestěhovali do Prahy a já učila na jazykové škole, později na Univerzitě 17. listopadu, poté na Filozofické fakultě UK, věnovala jsem se překladatelství a tlumočnictví. V letech 1960 a 1961 jsem pobývala s manželem v Dubně u Moskvy a v letech 1965 – 68 v africké Ghaně.

A co Terezín. Hrál v tvém životě další roli?

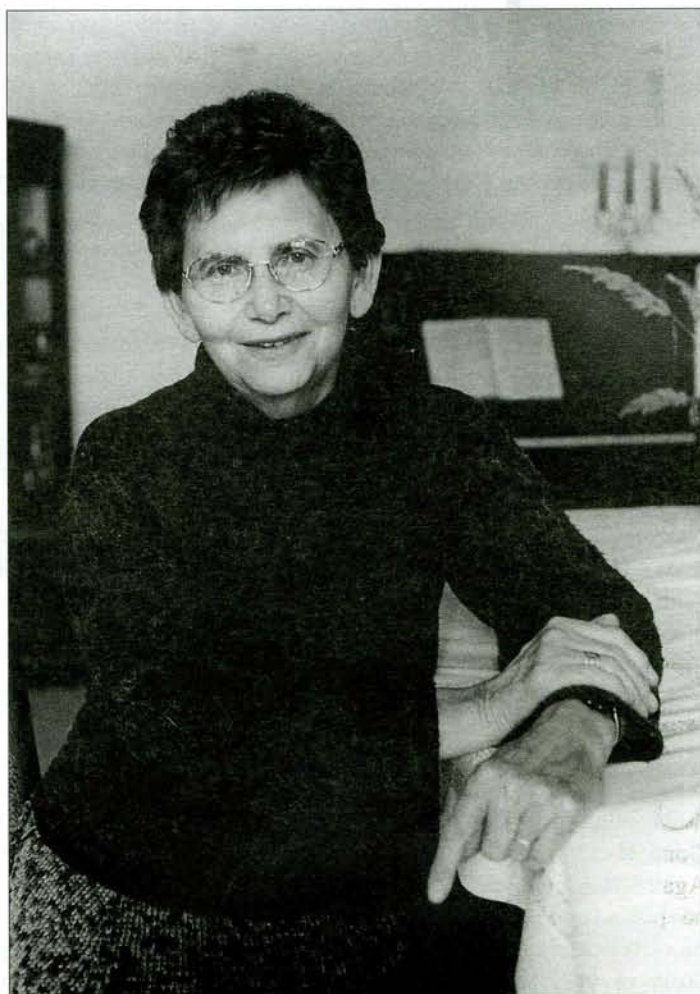
Jistě, vracela jsem se tam s manželem i dětmi. Po založení Terezínské iniciativy v roce 1990 jsem se stala členkou předsednictva, kde působím nepřetržitě, poslední dva roky jako předsedkyně.

Vraťme se teď na jednání předsednictva TI v roce 1999, které bezprostředně po sněmu volilo nového předsedu. Tehdy jsi snad trochu váhavě řekla: „Zkusím to.“ Nelituješ někdy těchto slov?

Já jsem o tom hodně přemýšlela. Myslím, že nelituji, i když někdy přicházejí chvíle, kdy bych předsedkyní raději nebyla. Připomenu jen z poslední doby židovský festival Devět bran nebo na internetu soustavně inzerovaná střelnice v Terezíně a jiné události, se kterými jsme nepočítali, nepředpokládali jsme je, ale museli jsme se jimi zabývat. Kromě toho vyřizují všechnu cizojazyčnou korespondenci. Takže nároky na mne jsou dost velké.

Za dva roky jsi jistě získala mnohé poznatky o činnosti jednotlivých členů předsednictva, jak se kdo z nich podílí na řešení úkolů i poslání a koncepci TI.

Nerada bych, aby to znělo neskromně, ale jsem přesvědčena, že jak v předsednictvu, tak ve výkonném výboru se vytvořila konstruktivní atmosféra, že se nehádáme, ale řešíme i složité problémy, prostě vše, co je třeba. Klidná tvůrčí atmosféra v celé práci mne těší, přináší mi radost. To se týká i našeho se-

Dagmar Lieblová na snímku Undine Hradil

kretariátu. Za velký přínos považuji i skutečnost, že v předsednictvu pracují i lidé z druhé a třetí generace. Velmi dobře pracuje Institut TI i redakční rada našeho časopisu.

Součástí tvé funkce předsedkyně jsou kontakty s orgány, se kterými spolupracujeme. Jak se realizují, v čem jsou jejich přednosti a problémy?

Začneme naší spoluprací s židovskými orgány a institucemi. Nejvyšším orgánem je Federace židovských obcí. Vůči ní jsme přidruženou organizací a z toho vyplývá, že se zúčastňují jejích schůzí a mohou jednat o našich problémech. S pražskou židovskou obcí se naše součinnost realizuje zejména v sociální oblasti. Claims Conference posílá pro naše členy peníze na léky, zdravotní pomůcky apod., sociální oddělení PŽO podle přísných předpisů realizuje poskytování prostředků.

Měla bych také hovořit o Památníku Terezín, který spravuje Malou pevnost i ghetto Terezín. Památníku se s naší pomocí podařilo podstatně zvýšit počet škol, které Terezín navštěvují a dozvídají se tu mnoho informací o ghettu i Malé pevnosti. My pamětníci na setkání jezdíme a k výkladu průvodců připojujeme naše svědecké výpovědi. K významným iniciativám patří každoroční literární soutěže dětí a také výtvarné soutěže na téma jak dnešní děti vidí minulost.

Terezínská iniciativa je i součástí Českého svazu bojovníků za svobodu a důležitým členem Sdružení osvobozených politických vězňů a pozůstalých. Jaké jsou tady vzájemné vztahy?

Myslím, že dobré, že naši členové – pokud jim to zdraví dovoluje – plní své členské povinnosti, mnozí jsou členy výborů základních organizací, obvodních výborů, někteří z nás jsou členy republikového výboru SOPVP, náš člen Oldřich Stránský je jeho předsedou a výrazně se podílí na práci česko-německého Fondu budoucnosti.

Snad bychom měli přiblížit i naši zahraniční činnost.

I ta má své významné místo. V Izraeli existuje už od doby druhé světové války organizace Bejt Terezín, s níž úzce spolupracujeme, vyměňujeme si časopisy, vzájemně se navštěvujeme aj. V předsednictvu TI máme tři zahraniční členy. Velkou

oporou je nám třeba člen předsednictva Karel Brožík v Německu. Živé kontakty máme například s Dolnosaským spolkem přátel a podporovatelů Terezína.

Jaká je, podle tvého názoru, budoucnost Terezínské iniciativy?

Podarí-li se získat do předsednictva a do komisí nové členy z druhé a třetí generace, pak bude pokračovat ve své činnosti ještě dlouho. Vždyť přibližovat veřejnosti, zejména mladým lidem to, co jsme prožili, a bojovat proti antisemitismu a rasismu, je třeba neustále.

Děkuji za rozhovor.

POMOC PRO VÁS – ZDRAVOTNÍ FOND

Jaroslav Kraus, Věra Baumová

Stejně jako v minulém roce, tak i letos obdržela Terezínská iniciativa finanční prostředky z New Yorku od Conference on Jewish Material Claims Against Germany, Inc. (dále jen CC), určené pro pomoc všem obětem nacistické protizidovské perzekuce. Tyto finanční prostředky jsou určeny na základě pravidel CC na příspěvky za platby zdravotních pomůcek a léků, které nejsou hrazeny zdravotními pojišťovnami.

V minulém roce bylo asi 600 žadatelům poskytnuto více než 1.500 příspěvků za více než 1.700 tis. Kč. Jsme rádi, že je nám umožněno, díky CC, v této pomoci dále pokračovat. Jak jistě víte, organizační zajištění zdravotního fondu CC je organizováno přes sociální oddělení Židovské obce v Praze.

Při prvním požadavku na příspěvek ze zdravotního fondu je potřeba prokázat, že jste obětí nacistické protizidovské perzekuce. Při dalších žádostech pak stačí přilo-

žit k žádosti kopii lékařského doporučení, receptu a potvrzení o platbě vyšší než 200 Kč. Z každé žádosti musí být zřejmé, že dotyčná zdravotní pomůcka nebo léky byly předepsány a zakoupeny pro vaši osobu. Proto nestačí předkládat pouze paragony (např. u léků), z kterých nelze zjistit, zda nebyly zakoupeny pro někoho, kdo neodpovídá stanoveným pravidlům zdravotního fondu. Neostýchejte se, prosím, o příspěvek přihlásit, jsou to peníze pro vás. Na druhou stranu vás prosíme o pochopení, že je potřeba co nejjednodušším způsobem prokázat nárok a dodržovat podmínky, které jsou stanoveny. Příspěvky musí být přesně evidovány, protože jenom tak můžeme s čistým svědomím žádat CC o další granty. Kdykoliv si s něčím nebudete vědět rady, informujte se na sociálním oddělení Židovské obce v Praze. Za paní Alenu Martínkovou, provdanou Jelínkovou, je nyní nová pracovnice. Jmenuje se ing. Iva Petříčková a má telefonní číslo 02/231 09 51 (tel. číslo bude změněno na: 02/22 31 09 51). Pokud byste se potřebovali poradit o za-

půjčení zdravotních pomůcek, nebo nákupu dražších a komplikovanějších fyzioterapeutických pomůcek, informujte se u paní Jany Chlumecké, telefonní číslo 02/24 80 08 28. V případě, že byste měli jakoukoliv pochybnost o poskytnutých informacích nebo stížnost, ozvěte se předsedkyni sociálně zdravotní komise TI, paní Věře Baumové, na telefonní číslo 02/81 97 06 83, panu ing. Jaroslavovi Krausovi na telefonní číslo 02/57 32 00 13, nebo přímo na adresu sekretariátu Terezínské iniciativy, Praha 1, Haštalská 20, telefonní číslo 02/24 82 63 11.

Pražským klientům jsou ve většině případů vyřízené příspěvky ponechávány v pokladně na Židovské obci v Praze, mimopražským jsou pak zasílány poštou. V případě že souhlasíte s tím, aby vám byly peníze zaslány na bankovní účet, prosíme vás o uvedení čísla účtu ke každé žádosti.

Členové Terezínské iniciativy, kterým by nemohla být poskytnuta pomoc za podmínek stanovených CC, mají další možnost požádat o finanční příspěvek, který lze poskytnout přímo z vyčleněných fondů TI. V takovém případě se obraťte na předsedkyni sociálně zdravotní komise TI paní Věru Baumovou na adresu sekretariátu TI.

Terezínská tryzna

V neděli 20. května v 10 hodin se bude na Národním hřbitově v Terezíně – Malé pevnosti konat tryzna k výročí ukončení druhé světové války.

Pro usnadnění účasti našich členů vypraví Terezínská iniciativa z Prahy autobus. Zájemci se mohou přihlásit do 10. května na sekretariát TI na pražském telefonním čísle 02/24 82 63 11. K pozdějším přihláškám nebude možno brát zřetel. Autobusy vypraví i některé mimopražské židovské obce, informace získáte v místě jejich působnosti.

Odjezd z Prahy bude v 8.30 hod. z ulice Na Florenci, z nároží Havlíčkovy ulice blízko stanice metra B, Masarykovo nádraží.

Anna Hyndráková

TEREZÍNSTÍ VYCHOVATELÉ

Michaela Vidláková

Uveřejnění seznamu terezínských vychovatelů v minulém čísle časopisu Terezínská iniciativa vzbudilo k našemu milému překvapení a velké radosti značný ohlas mezi čtenáři, a tak otiskujeme několik dalších dodatků. Doufáme, že se tím podaří shromáždit materiál a navodit zájem některého historika o podrobnější zpracování této významné kapitoly terezínského života.

Předeevším je nutno opravit seznam vedoucích. V domově L 410 má být správně uvedena jako vedoucí **Rosa Engländerová**.

Podrobnější poznámky k domovům uvedla **Irena Seidlerová**, jedna z vychovatelek na L 417 a později na L 414.

Podle jejích informací v Odboru péče o mládež působil jako personalista **Tibor Schwarz** a zástupcem vedoucího na L 417 **Otíka Kleina** byl **Leo Demner**, v čele jednotlivých domovů na L 417 působili: v domově č. 6 – **J. König**, v č. 7 – **Frant. Meyer**, v č. 9 – **Arna Ehrlich** (zástupce **Avi Fischer**), v č. 10 – jiný Ehrlich zvaný **Zebulon**, v č. 1 – **Valtr Eisinger**, v č. 2 – **Rud. Weiss**, v č. 5(?) – **Arnošt Klauber** zvaný **Šmudla**. Č. 4 byla tělocvična, ta byla po odjezdu transportů později neobydlená a při okrašlovací akci byla přeměněna na hernu s krásnou nástěnnou výzdobou (zřejmě od Alizy Scheckové). Č. 3 byla ubikace vychovatelů. Z „betreuerů“ uvádí dále **Jiřího Frischmanna-Fraňka**, **Trudu Triedrovou**, která později pečovala o děti z Bialystoku a s nimi byla také odvezena do Osvětími, **Alici Munkovou**, **J. Wachtla**, **Věru Schlesingerovou** a **Marii Mautnerovou**. **Irena Seidlerová** působila jako „Lehrbetreuer“, tj. i jako učitelka. Další učitelé na L 417 byli **Bruno Zwicker**, **prof. Kohn** (Koníček), **Franta Graus** (později přesunutý do „Talmudhundertschaft“) a **Egon Eisinger-Sisek**. K učitelům patřili i **Viktor Artler**, **prof. Stein** a **Lederer**. Na sociálním oddělení domova byla nesmírně obětavá vedoucí sestra **Luisa (Lola) Fischerová** (kdysi tajemnice Alice Masarykové), která dětem obstarávala první – poslední, včetně náhradních rodičů.

Pracovníky domova L 410 doplňuje ještě o **Magdu** a **Editu Weissovy**, které později doprovázely bialystocké děti, a o **Lauru Schimkovou**. **Irena Seidlerová** byla po zářijových transportech spolu s 26 zbývajících chlapci přemístěna do L 414, kde s ní působila i **Hirschová** (rodné jméno nezná). Působila tam i **Vava Schönová** a **Irma Semecká**. V listopadu přišlo do Te-

rezína z Gross Rosenu asi 18 ukrývaných dětí ve věku od 1 do 11 let, které **I. Seidlerová** opatrovala v karanténě na Q 207.

Eva Štichová připojuje další jména pro L 417, a to **Pepek Stiassny**, **Pepík Taussig** a **Kateřina Fuchsová**.

Současně se ozvala **Katka Fuchsová** z Londýna a vyjmenovává ještě další: učitele – **Rudlu Weila**, **Karla Holata** (spisovatel) a vychovatelky **Lilku Ferdovou**, **Margitu – provdanou Kárnou** a **paní Korálkovou**.

Také **Pavel Stránský** přidává jméno postrádané v seznamu, a to vychovatele **Jiřího Fränkela**.

Petr Hermann připomíná ještě **Anitu Premslerovou (provdanou Hiršalovou)** z L 410, dále **Gustava Schwarzkopfa**, **Zd. Jelínka**, kteří se starali o chlapce, a sociální pracovníci **Elišku-Lízu Kleinovou**. Zmínuje i jméno **Tom Luke**.

Helga Smékalová přispěla milou vzpomínkou na **Marii Grieshoferovou**, přezdívanou **Pigry**, vychovatelku v dřívím domově v budově pošty v době od ledna 1945, která velmi citlivě připravovala dospívající dívky na nadcházející život po osvobození.

Paní Dubová připomíná svého muže, **Františka Duba**, který se staral o větší chlapce v domově pro problémovou mládež.

Vzpomíná na něj velmi vřele i **Petr Engelman**.

Paní Olga Točilová vyjmenovává další vychovatelky z L 318. Jsou to: **Berta Freundová – vedoucí**, **Olga Beerová-Solomonovičová**, **Vilma Fischerová-Holzerová**, **Irena Grossová-Demnerová**, **Luise Hermannová-Freundová**, **Gerda Fischerová-Meislová**, **Judita Körnerová**, **Ilse Weinbergerová** a (?) **Straussová**, **Erika Heiligová** a **Hanka Fischlová**. „Hausältesterem“ tu byl **Michael Flach** a jako údržbář zde pracoval **Slávek Lederer**, jeden z mála, komu se podařilo uprchnout z Osvětími. Připomíná i **Ritu Böhmovou** z L 410 a **Ulriku Lažanskou** z L 414.

Na svou činnost „hilfsbetreuera“ v L 417 vzpomíná **Jiří Frischman-Franěk**, který

připojuje i jméno dalšího vychovatele – **Jirky Schuberta**.

Málo známý byl domov 28 chlapců v Hamburských kasárnách, kde působily opatrovnice **Milena Pirnerová**, **Martička (?)** a **Hana Sachselová-Kumperová**. Ta také doplňuje, že opatrovnice z L 410 a cvičitelka mládeže **Herrmannová** se jmenovala **Stella** a nacvičila s dětmi v létě 1943 „Spartakiádu“. Přišel i dopis až z Austrálie od **Išky Lavecké-Čapkové** (je uvedena v původním seznamu) a připomíná terezínský Domov mladých mužů s 500 obyvateli, který vedl její pozdější manžel **Béda Čapek** se svou tehdejší ženou **Grétou**. V listině vychovatelů postrádá i manžele **Ferdovy**, neuvádí však, kde působili.

Růžena Železná – Pospíšilová vřele vzpomíná na vychovatelku **Ully** – zřejmě jde o **Ulriku Lažanskou** a na již výše zmíněnou **Magdu Weissovou**. Na tu vzpomíná hlavně v souvislosti s tajnými vyučovacími kroužky, které pořádala **M.W.** ještě před deportací.

Ozvala se i někdejší vychovatelka z L 414, **paní Regina (Gina) Langfelderová-Fronková**, která se spolu s **Fridou Gerzonovou** starala asi o 40 zubožených dětí z Německa.

Věra Holznerová – Jílková působila jako vychovatelka asi 100 děvčat ve věku 9 až 12 let v domově umístěném ve 2 přízemních místnostech Hamburských kasáren. Domov vedla **Lilly Grossová** se svou sestrou **Hanou**, a pracovaly tam ještě **Karolina Engländerová**, (**Karla**, z Pardubic), **Věra Holznerová** (z Hronova), **Františka Münzová** (**Iška**, z Rokycan), **Irena Pollaková** (**Irča**, z Pardubic), **Gertruda Sekaninová** (**Truda**, z Prahy) a **Boženka** (**Béži**, z Maďarska), ta pak byla odvezena jako pečovatelka bialystockých dětí.

O batolata a malé děti pečovaly v Terezíně **Irena Demnerová-Brodová**, **Olga Točilová**, **Věra Duxová-Hájková** a **Božena Erdölyová** (pozn.: snad je to ta Maďarka z předchozího příspěvku?)

Bývalá „obyvatelka“ L 410 **Maryna Spitzová-Vitovcová** doplňuje jména ze zahrady mládeže. **Dáša** se jmenovala **Langerová** a **Fela Ledeč**. **Josef Manuel**, zvaný **Manci** (ne tedy **Manuelová**) a **Ženka Grabscheiderová** byli již tam partneři a po válce se vzali.

Paní Hana Eisenbergerová-Wilzová připojuje k týmu z L 410 ještě jméno **Ruth Weissensteinové**. A až ze Sao Paula nám **Karel Roubíček** připomíná, že v seznamu postrádá svého madricha z Q 609 **Pařů Fischla – Dagona**. Vzpomíná také na vyučujícího **Gustava Schwarzkopfa**.

Další chybějící doplňuje **Pavel Neu-**

mann: německy mluvící **Leo Neumann** a **Bedřich Pick** (Fricek) z L417, domov 10, **Rudolf Weil**. Vzpomíná také na paní **Tiemendorferovou**, **Tante Tímchen**, původně asi ředitelku berlínského sirotčince.

Bývalá „betrojerka“ z Q 609 **Hana Reinerová** doplňuje skupinu svých spolupracovníků: celý domov řídil **Josef (Pepa) Krämer** nebo **Kremer**, domov 11-14 letých chlapců tam vedl **Ota Lederer**, po něm pak její muž **Dr. Karel Reiner** – pokoje B, pokoje A vedl **Jiří Fränkel**, s nímž pracovala **Rita Feinerová**. Nejmladší chlapce měli na starosti v jedné místnosti **Ota** a **Marta Bleierovi**, v druhé **Marta Friedmannová** se svým manželem. O děti z Německa a z jiných zemí pečovali **Marta Krausová** a **Lída Pollertová**, provd. **Hornýšová**. O výdej potravinových přídelů se starala paní **Ledererová**, zašívání obstarávala **Helenka Friedová**, jako zdravotnice tam byla později paní **Freudenfeldová**, matka R. Freudenfelda – Fraňka.

Na méně známý domov, na své vychovatele a kamarády v tehdejších Hamburských kasárnách vzpomíná **Martin Glas**. Vedoucí u starších kluků byla tehdy paní **Vilemína Katzová**, vychovatelkou **Marta Kacjevová**, u mladších pak **Hana Sachlová-Kumperová**, dále **Milena Pirnerová** a **Hana Glasová**.

Z Paříže od **Lídy Zaruba** – bohužel neuvádí své „terezínské“ jméno – přišly vzpomínky na **Karla Vrba** a **Karla Bermana**, kteří se také podíleli na vyučování.

J. Schreiber pěkně a podrobně vzpomíná na mnoho lidí, které poznal při své práci pro Jugendfürsorge a kteří jsou jmenováni v našich seznamech. Jsou to vzpomínky velice cenné, nemůžeme je sice v tomto článku publikovat, ale uschováme je a dáme k dispozici pro podrobnější zpracování této tematiky, takže díky za ně. Jeden člověk z nich by však měl být vzpomenuť, i když nepracoval v domovech, ale v dětské nemocnici, a tím člověkem je **Ilse Weberová**. Působila jako zdravotní sestra, ale nejvíc ze všeho léčila svým srdcem, svými písněmi a básněmi a mnoha dětem tak prosvětliła chvíle strávené v terezínském nemocnici.

Nelze vypsát všechny superlativy, které jsou ke všem vzpomínkám na terezínské vychovatele připojeny.

Děkujeme všem za jejich milé dopisy i telefonáty. Potvrzují jen to, jak se všichni jmenovaní a jistě i další nejmenovaní svou obětavou prací vryli do vzpomínek dětí a mladých, kteří prošli Terezínem a pro které, právě díky jim, byl Terezín ještě do jisté míry „doma“.

DNY TOLERANCE VE SCHWERINU

Anna Hanusová

Dny tolerance ve Schwerinu – s názvem „Geschichte – Musik – Erinnerung, Brücken für die Zukunft“ pořádalo hlavní město Mecklenburska a Pomořanska ve dnech 25. – 28. 1. 2001.

Záštitu převzal prezident SRN Johannes Rau.

Ředitel konzervatoře Volker Ahmels získal pro svoji myšlenku celé město. Do projektu se zapojila místní vláda, zástupci kulturního a politického života ve Schwerinu a zejména mladá generace, která ve svých programech s vlastní odpovědností hledala cesty, jak se vyrovnat s minulostí a s rostoucím nebezpečím národního socialismu.

čínskou poezii psané v Terezíně. Nezapomenutelný Karel Berman tyto písně v premiéře zpíval v Terezíně a později mnohokrát v Praze i v zahraničí.

Přednáškový cyklus byl rozsáhlý. Vedle hudebních aktivit a rozšíření zájmu o zakázanou hudbu se zabýval minulostí a hledal nové cesty, jak vytvořit lepší budoucnost bez dalších holocaustů.

Čestnými hosty, kteří se podíleli na přednáškovém cyklu, byli:

Anita Tansi a Cvi Cohen z Izraele
Prof. Paul Kling z Kanady
Dr. Paul Aron Sandfort z Dánska
Helga Kinsky z Vídně

Souběžně s rozsáhlým celodenním programem přednáškového cyklu, koncertů a výstav – probíhala „První celostátní soutěž zakázané hudby“ – v oboru smyčcové kvarteto a klavírní píseň. Soutěžící si připravili většinou skladby terezínských skladatelů Pavla Haase, Viktora Ullmanna, Gideona Kleina, Karla Reiner a také díla Ervina Schulhofa a Arnolda Schönberga. Nesnadné skladby, tvořené v nesnadné době, byly většinou s porozuměním obsahu díla na vysoké úrovni připravené. Porota měla těžký úkol určit vítěze obou kategorií.

První cenu získal mladý temperamentní dívčí „Viktor Ullmann kvartet“ za přednes Ullmannova kvarteta a Mathias Floher s Annou Schötzovou za krásně, s hlubokým výrazem přednesené písně Pavla Haase na

Gaby Flatow, Hannelore Wohnsich, Tommy Fritta – Haas, Hana Reinerová, Anna Hanusová a četní němečtí historikové, vědci a umělci.

Ve Schwerinu se setkali tři hudebníci, kteří se významně podíleli na hudebním životě v Terezíně:

Prof. Paul Kling – houslový virtuos a pedagog – hrál v terezínském smyčcovém kvartetu,

Dr. Paul Aron Sandfort – jako 13letý chlapec hrál trumpetová sóla v dětské opeře Brundibár,

Coco Schumann – člen Ghetto-Swingers a osvětivské hudební skupiny, která hrála „La Palomu“ na cestě obětem holocaustu do plynových komor.

(Pokračování na str. 12)

(Dokončení ze str. 11)

Coco Schumann, téměř osmdesátiletý jazzman, na koncertě svého jazzového kvarteta svými kytarovými brilantními sóly zvedal ze sedadel početné obecenstvo na závěrečném koncertu „Dnů tolerance“ ve Schwerinu.

Dny ve Schwerinu byly nadějné svoji upřímnou snahou nenásilně – povzbuzením zájmu o historii, kulturu a hudbu z těžkých časů holocaustu – motivovat mladší generaci k toleranci a vzájemnému respektu mezi národy.

Doufám, že přívětivý, ale zatím nesmělý vánek ze starobylého malebného města Schwerin pronikne do nejtajnějších koutů mnoha lidských duší a všechny eventuální myšlenky o nadřazenosti a méněcennosti promění v pocity vzájemnosti.

N O V É K N I H Y

**Helga de Haan,
Rudolf Sattler:**

Flötenspiel und Totentanz

(Verlag Julius Bramby, Goslar 2000)

Setkání s Gerty Spies (1897-1997), která prožila tři roky v Terezíně, inspirovalo autory k tomu, aby se vydali po jejích stopách. Zabývali se intenzivně jejími spisy, navazovali kontakty s lidmi, které znala, či kteří měli nějaký vztah k Terezínu. Tak vznikl tento nevelký dokument, který se snaží informovat o každodenním životě v ghettu a připomíná vězně, kteří si silou ducha dokázali v tehdejších podmínkách zachovat důstojnost.

Text je doplněn ilustracemi R. Sattlera.

Kronika života českých židů v Lodži

Po mnohaletém úsilí vyšla koncem roku 2000 kniha, podávající svědectví o osudu pěti tisíc českých židů, kteří byli na podzim roku 1941 deportováni v pěti transportech do lodžského ghetta.

Publikaci sestavil Dr. Richard Seemann z výpovědí pamětníků, dokumentů ze Státního archivu v Lodži a dalších publikací o lodžském ghettu, zejména Kroniky lodžského ghetta, která od 12. ledna 1941 po 1287 dní zachycovala všední život a tragický osud jeho obyvatel. Dokumentace z archivů a výpovědi zaznamenané v Židovském muzeu v Praze jsou řazeny chronologicky od příjezdů transportů v říjnu 1941 až po likvidaci ghetta v srpnu 1944.

V příloze jsou unikátní barevné fotografie a jména všech 4724 lidí, kteří tímto ghettom prošli a už se nevrátili, i 277 jmen těch, kteří přežili.

Ačkoliv osudy obyvatel terezínského a lodžského ghetta byly stejně tragické, podmínky, v nichž tam lidé žili, byly odlišné.

Kniha *Ghetto Litzmannstadt 1941 – 1944* tak zaplnila mezeru v dokumentaci holocaustu v českých zemích.

Knihu vydal Ústav mezinárodních vztahů a financovala ji Terezínská iniciativa. Zájemci si ji mohou zakoupit nebo objednat v sekretariátě Terezínské iniciativy.

Cena publikace je 90 Kč.

Věra Šlesingerová

**Vera Meisels:
*Světluška v Terezíně***
(GplusG, Praha 2001)

Autorka, narozená roku 1936 v Prešově, byla jako osmiletá deportována do Terezína. Od roku 1949 žije v Izraeli. Věnuje se výtvarnému umění a poezii. Verše píše v hebrejštině. Z autorizovaného anglického překladu Rivy Rubin verše přebásnil Lubomír Feldek.

Sbírka vyšla zároveň v české a anglické verzi s fotografiemi Zuzany Mináčové.

Komponisten in Theresienstadt

(Initiative Hans Krása, Hamburg 2001)

Ve druhém aktualizovaném a rozšířeném vydání vyšla publikace o terezínských skladatelích. Autory statí o Pavlu Haasovi, Gideonu Kleinovi, Hansu Krásovi, Karlu Reinerovi, Siegmundu Schulovi a Viktoru Ullmannovi jsou Pavel Eckstein, Milan Slavický, Ingo Schultz a Cornelis Witthoefft.

Kniha je doplněna seznamy děl, bibliografií a řadou ilustrací.

Kolik naděje má smrt

V minulém roce vyšla v brněnském nakladatelství kniha Pavla Kohna *Kolik naděje má smrt* s podtitulem *Židovské děti z poválečné akce „zámky“ vzpomínají*.

Autor shromáždil čtyřiaadvacet výpovědí někdejších dětí, které spojoval nejen osud těch, kteří přežili holocaust, ale zejména pobyt v ozdravovnách, které řídil a vedl po válce Přemysl Pitter.

Československá vláda poskytla židovským dětem, které se vracely často bez rodičů a bez jakýchkoliv příbuzných z nacistických koncentračních táborů, pobyt v ozdravovnách v zabavených zámcích nedaleko Prahy.

Přemysl Pitter byl křesťanský humanista, který se po první světové válce stal zaníceným pacifistou a rozhodl se věnovat svůj další život sociální práci pro děti trpící nedostatkem lásky a rodinného tepla. Ve-

Pavel Kohn

likou oporou mu byla švýcarská spolupracovnice Olga Fierzová.

Čtyřiaadvacet životních příběhů je další kamínek (nebo čtyřiaadvacet kamínků) do mozaiky lidského utrpení a zároveň ohromné síly a vůle přežít a začít znovu a znovu.

V knize jde o osudy, které si jsou navzájem velmi podobné, a přitom jsou natolik originální a jedinečné, jak jen lidský život je.

Kohn, Pavel: Kolik naděje má smrt. Židovské děti z poválečné akce „zámky“ vzpomínají. Brno, nakladatelství L. Marek 2000. 311 s.

Michal Stránský

Za Otou Krausem, spisovatelem a člověkem

Pavel Stránský

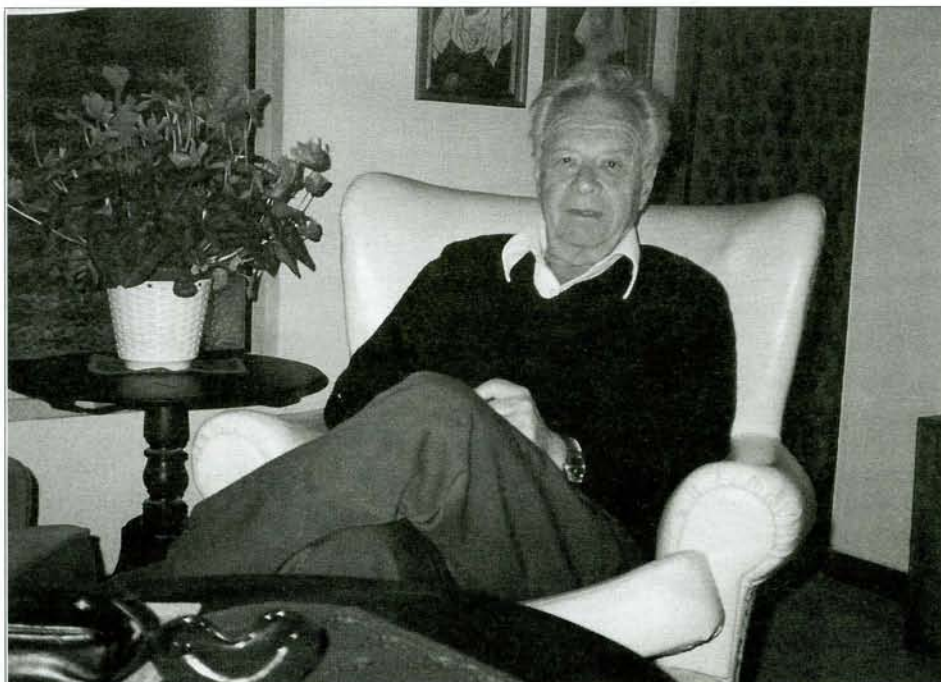
V pondělí 2. října minulého roku se naše už nepočtená generace „přeživších holocaust“ zmenšila o dalšího vzácného člověka a nadaného spisovatele. V Netanyi zemřel po dlouhotrvající zákeřné nemoci Ota Kraus.

Pražský rodák (ročník 1921), pracoval dva roky jako zemědělský dělník po německé okupaci Československa. Od roku 1942 byl vězněn v koncentračních táborech Terezíně, Osvětimi – Březince a Schwarzhede. V tzv. Rodinném táboře v Březince byl (spolu se mnou) jedním z asi 50 opatrovníků v Dětském bloku. Tento zcela ojedinelý a málo známý jev v nacistickém systému „konečného řešení židovské otázky“ v něm (stejně jako ve všech ostatních opatrovnících) zanechal nejsilnější celoživotní trauma z osudu nejnevinnějších obětí holocaustu. Podařilo se mu vypořádat se s tímto traumatem ryzím literárním jazykem.

Po návratu do Prahy po konci 2. světové války se oženil s dívkou, která zastávala v Dětském bloku funkci „knihovnice“ pro hrstku dětských knížek, Ditou, už tenkrát nadanou malířkou a pianistkou. V roce 1949 emigrovali Krausovi do Izraele. Ota pracoval i s manželkou nejdřív v kibucu a posléze vyučoval angličtině a literatuře na jedné z největších středních škol v Izraeli. Později se věnoval pouze psaní a profesionálně grafologii.

Bezprostředně po skončení 2. světové války se doslova vyrojila záplava chvatně sepsané a tímto chvatem poznamenané „koncentračnícké“ literatury s jepičím životem. Otova prvotina ZEMĚ BEZ BOHA vyšla až v roce 1948 u nakladatele Václava Petra v Praze (a před několika lety reedice v nakladatelství Sefer v Praze). Jeho pojetí se diametrálně lišilo od zmíněných literárních „rychlakvašek“. Napsal ji s nadhledem a dokázal, že je možné popsat lyricky i hrůzy Osvětimi, kterou vylíčil jako zem, opuštěnou Bohem a ovládnutou ďáblem.

Básník Kamil Bednář napsal v předmluvě mj. toto: „Nedoporučuje se lichoť mladým talentům, aby nesklouzli po číhajících ješitosti. A přece nemohu nevyslovit, že jsem sotva věřil, že jde o původní dílo, a ne o překlad, a k tomu o dílo autora tak mladého.“ A dále: „A dostoupí-li občas česká kniha úrovně mezinárodní, věřím, že to lze s plným vědomím říci o ZEMI BEZ BOHA.“

Na fotografii Ota Kraus v roce 1999

Encyclopedia Judaica hodnotí ZEMI BEZ BOHA jako jeden z nejlepších židovských příspěvků svého druhu české literatuře.

Chodil jsem s Otou do prvních čtyř tříd reálného gymnázia a po všech osm let středoškolského studia do středečních hodin náboženství, vyučovaného milovaným a nezapomenutelným rabinem Dr. Gustavem Sichrem.

Po emigraci jsme o sobě 40 let nevěděli. Z důvodů, které není třeba českému čtenáři vysvětlovat. V roce 1988, kteréhosi odpoledne, bez předchozího ohlášení, zazvonili Krausovi u našeho bytu v Praze. A u kávy jsme navázali na poslední větu, vyřčenou před čtyřiceti lety, jako by byla vyslovena předchozího dne.

V roce 1990 jsme navštívili s manželkou Izrael u příležitosti setkání židů z Československa a o tři roky později znovu s manželkou a starším synem. A vždy po část našeho pobytu jsme bydleli u Krausů.

Při prvním setkání v Izraeli mi Ota předal dva rukopisy svých románů s tím, abych se postaral o jejich české vydání. První, VÍTR Z HOR, napsal ještě česky, ale byl si kriticky vědom toho, že jeho literární čeština (nikoli hovorová), jakožto neustále se vyvíjející živý organismus, ztratila

na své někdejší vytříbenosti. Román proto s jeho souhlasem textově upravil Michal Stránský (román vyšel v nakladatelství Jana Kanzelsbergra, Praha 1991). Druhý rukopis už napsal Ota anglicky a nazval pracovně THE DIARY (Deník).

Po letech se vrátil k tématu své prvotiny. Přestože zvolil týž úhel pohledu, podle mého názoru literárně i lidsky vyzrál a podařilo se mu vypořádat se s tématem zejména „snové oázy Dětského bloku uprostřed největšího vyhlazovacího tábora“ do větší šíře i hloubky, stratifikovaněji a sofistikovaněji. Po svém překladu tohoto románu, kterému jsem dal český název MŮJ BRATR DÝM (nakladatelství Panorama, Praha 1993) jsem hovořil s mnoha čtenáři obou Krausových děl na téže téma. Lze říci, že zhruba stejný počet hodnotil jako lepší jeho první zpracování – pro jeho bezprostřednost a zdánlivou, avšak umělecky rafinovanou jednoduchost – a zhruba týž počet (včetně mne) si vážil ještě víc druhého zpracování – pro jeho větší propracovanost a jemnější rozlišení charakterů na širší barevné paletě, zahrnující nejen bílou a černou. Česká verze vyšla mimochodem jako první a teprve po ní – s více než ročním od-

(Pokračování na str. 14)

(Dokončení ze str. 13)

stupem – vyšel román ve své původní anglické verzi v Izraeli s názvem THE PAINTED WALL (Malovaná stěna) a později i v ivrit.

Rovněž v roce 1993 vyšel v nakladatelství Ivo Železný, Praha můj překlad Otova humoristického románu z prostředí kibucu. Rukopis měl pracovní titul TEL KOTZIM (Bodlákový vrch) a s Krausovými jsme dlouho seděli ve čtyřech u odpolední kávy a dumali nad nejhodnějším českým názvem. Přišla na něj má žena a román vyšel s názvem – slovní hříčkou – VEPŘI VE PŘI.

Po prvním opět navázaném kontaktu v roce 1988 jsme si vyměnili víc než stovku dopisů. Oba jsme, nyní už jen, žel, třeba říci, byli naladěni na stejnou tóninu typicky českožidovského humoru, zčásti sebeironizujícího, zčásti černého. A v něm byli VEPŘI VE PŘI napsáni a díky této sdílené podobě humoru i přeloženi. Což není hodnocení moje, nýbrž kritiků.

V nakladatelství Triáda, Praha je rukopis Otových povídek, smluvně určených k vydání v tomto roce. Původní anglický název díla vydaného před několika lety THE DREAM MERCHANT (AND OTHER GALLILEAN STORIES) jsem rozšířil pro českou verzi na OBCHODNÍK SE SNY A MARNÝM TOUŽENÍM (A JINÉ GALILEJSKÉ POVÍDKY).

Ve svém posledním dopise ze 4. července 2000 mě Ota mimo jiné požádal, abych se pokusil projednat s nakladatelstvím vydání povídek už v tomto roce. Přál si dočkat se ještě jejich českého vydání. Nepodařilo se. A tak se k té základní tragédii přidala ještě i tato malá. Českého vydání svých povídek se už nedočkal.

Za některé uzavřené životy hovoří dílo člověka. Kdyby byl Ota nenapsal nic jiného než jen ZEMI BEZ BOHA, stačilo by to na pomyslný literární pomník.

Cortez – autor neznámý

Teprve před krátkou dobou jsem si přečetla krásnou knihu *Je mojí vlastní hradba ghett?* o dětském časopise *Vedem*, který v Terezíně vydávala skupina chlapců jednoho z domovů v L 417. Na straně 23 jsem našla příspěvek *Můj příjezd do Terezína* podepsaný Cortez, za ním v závorce – autor neznámý.

Chlapce s přezdívkou Cortez jsem dobře znala. Jmenoval se Robert Zentner a podle Terezínské pamětní knihy (str. 1253) se narodil 30. 1. 1930 a do Terezína přijel z Prahy 21. 3. 1944 transportem Dw, který přivezl pouze 17 lidí, z nichž se 12 zachránilo. Robert mezi nimi nebyl. Odjel do Osvětimi 28. 10. 1944 posledním ze série podzimních transportů a nevrátil se.

Robert byl velice hezký a chytrý chlapec. Po zákazu školy docházel na soukromé vyučování do kroužku k panu profesovi Šnábloví, ve volných chvílích na židovský hřbitov na Žižkově a na Hagibor.

Kdo jste Roberta znali, i ti, jež se s jeho jménem setkáváte poprvé, věnujte mu vzpomínku.

Marta Olešová

Kaufering v roce 2000

V listopadu loňského roku mne moje bývalá žákyně, nyní šéfredaktorka krásného kulturního časopisu, pozvala do Augsburgu. Mám ve zvyku dívat se před každou cestou na mapu a zjišťuji, že asi 35 kilometrů jižně od Augsburgu leží Kaufering, jméno uvedené jako místo úmrtí mého tatínka v koncentračním táboře (nemohu nepřipomenout datum úmrtí – dva měsíce před koncem války).

Po telefonickém rozhovoru se členem městské rady v Kauferingu, panem Sepem, a po jeho dotazu u ústředním archivu v Dachau se dozvídám, že se mu podařilo zjistit, ve kterém z 11 (!) koncentráků v kraji tatínek byl a ve kterém masovém hrobě byl s největší pravděpodobností pochován.

Jedeme tedy do Kauferingu. Pan Sepp se svým kolegou z občanského sdružení „Landsberg im 20. Jahrhundert“ nás – přítelkyni z Augsburgu, mého muže, syna, dalšího příbuzného z Hamburku a mne – očekává v areálu bývalého koncentračního tábora. Překrásný park, paloučky se skupinkami vzrostlých stromů. Tu a tam pomníček. Na nízkých cihlových zídkách, vyznačujících někdejší obrysy lágru, tabulky se jmény příslušníků téměř všech evropských národů. Pan Sepp a gymnaziální profesor dějepisu pan Posset upevňují na zídce tabulku s daty narození a úmrtí mého tatínka mezi dvě další, připomínající dvě jiné oběti, Maďara a Francouze. Některé pomníčky jsou určeny obětem z určité země společně – Rakušanům, Němcům, Polákům, Francouzům, Maďarům a byly vzty-

čeny za účasti představitelů těchto zemí. Nechybí samozřejmě ani památníček státu Izrael. Jen na český tu přes snahy (i nabídky financování) marně čekají.

Jsmo pozváni do domku pana Seppa. Při milém pohoštění vypráví stručně o historii Kauferingu, tábora údajně horšího a krutějšího nežli Osvětim, kde lidé neumírali v plynových komorách, ale hladem a zimou. Průměrná doba, po níž vydrželi vězňové pracovat, nebyla prý delší než 14 dní. Sdružení „Landsberg im 20. Jahrhundert“ i jeho časopis založilo několik zdejších občanů – antifašistů s cílem zachovat archivní materiály, soustřeďovat svědectví lidí, kteří přežili a zveřejňovat je, aby už nikdo nemohl popřít, co se v Kauferingu stalo, ani na to zapomenout.

Nasloucháme otřesnému vyprávění a intenzivně přítom prožíváme pocity smutku, smíření i vděku lidem nové generace, kteří se snaží, aby zveřejňováním svědectví varovali pokolení budoucí.

MUDr. Viktor Lüftschitz,
narozen 10. 3. 1897 ve Voticích,
zemřel 23. 2. 1945 v Kauferingu.

Eva Mráčková

NEOBVYKLÉ BAR MICVA

Rodina Magedových z USA se rozhodla Markovi, svému Bar micva, uspořádat tento významný obřad vstupu mezi dospělé Židy na zcela mimořádném místě. V Terezíně. Chtěli, aby chlapec pochopil, jakou důležitost přikládali Židé svému náboženství i za tak krutých podmínek, jako byl koncentrační tábor, aby procítil ztráty, které způsobil holocaust, a i proto přijal závazek žít jako Žid a pokračovat v židovských tradicích.

Obřad se konal v malém přístavku ve dvoře, který v terezínském ghettu sloužil – zřejmě tajně – jako synagoga, po válce pak po dlouhá léta obyvatelům domu jako skladiště uhlí. Teprve v nedávné době byly prostory vyklizeny a díky ochotě obyvatel mohou nyní připomínat návštěvníkům svou bývalou zvláštní funkci. Sylvě Wittmannové z Bejt Simcha se podařilo pomocí několika rituálních předmětů vytvořit důstojné prostředí a revokovat atmosféru nouzové modlitebny, jakou byla za války.

Modlitby vedl chlapcův dědeček, přítomna byla rodina, několik přátel a pozva-

ných hostů, mezi nimi i dva bývalí terezínští vězni, kteří potom chlapani i rodině ukázali Terezín, položili kamínek ke stromu terezínských dětí a svým vyprávěním přiblížili smutnou minulost.

Myslím, že není třeba popisovat, jak hluboký zážitek to byl pro nás pro všechny, právě na takovém místě si připomenout, že přese všechno jsme tu!

Michaela Vidláková

Dvě výstavy v Praze

Vavro Oravec – malíř duše

V lednu – dubnu letošního roku se konala ve Španělské synagoze v Praze výstava malíře Vavro Oravce.

Narodil se v roce 1915 v Tvrdošíně na Slovensku, v Bratislavě vystudoval medicínu a ještě před válkou začal pracovat v nemocnicích v Bardějově a Nitře.

Po Osvětimi, Gross Rosenu a Blechhammeru odešel do Prahy a od roku 1948 zde pracoval jako zubní lékař.

Po srpnu 1968 emigroval do Švýcarska, kde dosud žije.

Výstava představila víc než třicet obrazů, které autor věnoval v minulém roce do sbírek Židovského muzea v Praze.

– mist –

Výstava Roberta Guttmanna

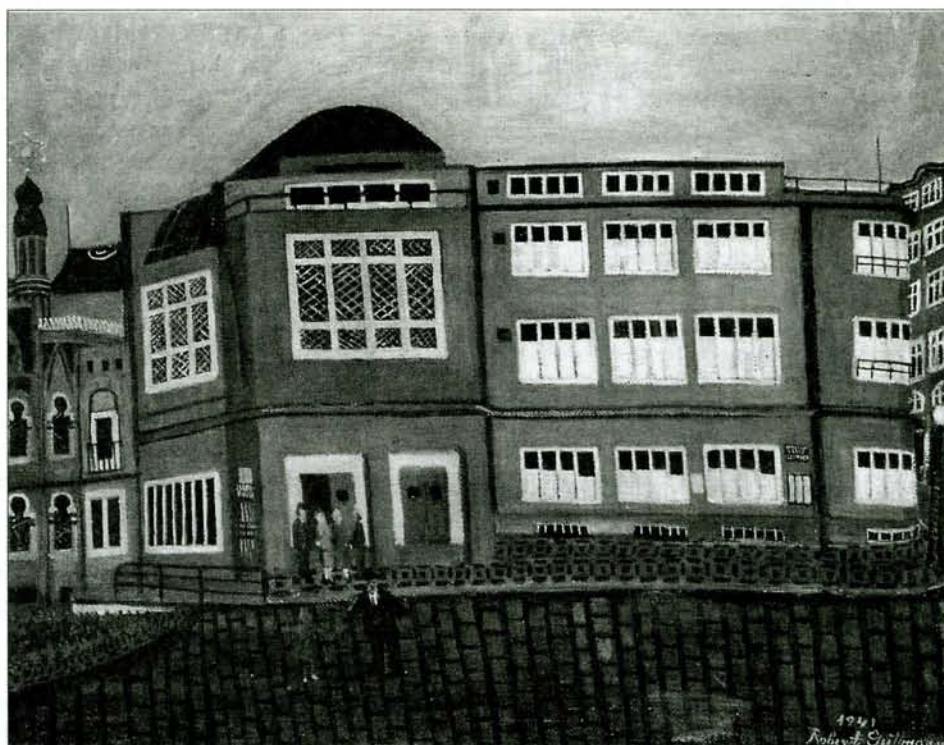
Pod názvem *Malíř a turista z Prahy* otevřelo Židovské muzeum v Praze novou výstavní síň Roberta Guttmanna právě výstavou obrazů tohoto malíře. Rozsáhlý soubor malířových obrazů, kreseb i textů je doplněn portréty Roberta Guttmanna od jiných malířů i zajímavými dokumenty.

Výstava byla otevřena 12. dubna a potrvá do 19. srpna 2001. Novou výstavní síň najdete na adrese Praha 1, U Staré školy 3 (na protilehlé straně vchodu do Španělské synagogy).

Anna Lorencová

Vavro Oravec: *Portrét Franze Kafky, 1998*

Robert Guttmann: *Synagoga v Dušní ulici, 1941*

Informace – Vzkazy – Výzvy – Prosby

Nová služba sociálního oddělení

Na sociálním oddělení ŽO byla v loňském roce založena linka důvěry – DUSIACH jako služba terapeutického telefonního kontaktu s klienty. Tři terapeuti kontaktují klienty telefonem a jejich služeb v současné době využívá víc než padesát lidí.

Na linku Dusiach navazuje nová služba – potřebným klientům budou poskytnuty osobní terapeutické konzultace na ŽO, v zařízeních pro seniory a i v soukromých bytech.

Bližší informace získáte na sociálním oddělení u J. Wichsové, tel.: 231 09 51.

Z dopisů čtenářů

Na adresu redakce dostáváme hodně dopisů a jsme samozřejmě rádi, protože jde o čtenářskou odezvu a bez ní by naše vydavatelská práce měla malou cenu.

Po zveřejnění seznamu terezínských vychovatelů (viz číslo 18, strana 10 – 11) je těch dopisů ještě víc než jindy. Jsou v nich především doplňky a opravy k uvedenému seznamu. Všechny předáváme Michaele Vidlákové k dalšímu zpracování „opraveného“ seznamu (viz toto číslo, str. 10).

Za podnětné připomínky děkujeme:

Regině Froňkové z Prahy, Katce Fuchsové z Londýna, Martinu Glasovi z Prahy, Věře Jílkové-Holznerové z Prahy, Pavlu Neumannovi z Olomouce, Ing. R. Pospíšilové z Prahy, Haně Reineroové z Prahy, Karlu Roubickovi ze Sao Paulo, Dr. Ing. J. Schreiberovi z Pardubic, Evě Štichové z Prahy, Jacovu Tsurovi z Izraele, Marii Vítovcové z Vodňan, Haně Witzové-Eisenbergerové z Prahy a Lídě Zárubové z Paříže.

Dopis z Paříže

V lednu letošního roku jsem navštívila pařížské Muzeum židovské kultury. Tamní knihovna pořádá výstavu novin terezínských dětí. Vystaveny jsou Rim Rim Rim, Hlas pudy, Vedem, Kamarád a Bornako.

Výstava je nevelká, ale pěkně upravená. Pořadatele výstavy velmi překvapilo, když jsem jim řekla, že patřím mezi „terezínské děti“, o nichž je na výstavě „řeč“.

Následné povídání a vyprávění pak nebralo konce, všechny mé vzpomínky je zajímaly. Obě strany jsme litovaly, že jsme o sobě navzájem nevěděly dříve.

Uvědomila jsem si, že vzpomínky nás, očitých svědků, ještě zajímají lidi a chci se s vámi o ten příjemný pocit rozdělit.

Lída Zaruba (Vohryzková), Paříž

„Což takhle obohatit náš sněm nějakou kulturou?“

to je (mimo doplňků k článku Terezínští vychovatelé z minulého čísla našeho časopisu) hlavní myšlenka dopisu Pavla Neumanna z Olomouce, který jsme dostali v únoru letošního roku.

„Vždyť jen jednou byl sněm s kulturou – zesnulý Karel Ber-

man,“ citujeme z dopisu, který pokračuje rozvedením původní myšlenky:

„Sjíždíme se na naše výroční sněmy z celé republiky a mnozí z nás v již pokročilém věku. Kolik sněmů ještě zažijeme? Zvýšme si tedy jejich kulturní úroveň i nějakým „kulturním zážitkem!““

TITÁNI HOLOCAUSTU

Ne každý používal „jakéhokoli“ prostředku, aby sám přežil . . .

V roce 1943 byl můj osmdesátiletý dědeček jediným, kdo zůstal z početné rodiny . . .

Opakovaně mě nutil, abych jedla JEHO chudícký oběd v Terezíně: „Jsi mladá, musíš víc jíst!“ Samozřejmě jsem si oběd nebrala . . . V témže roce byl tisíc starých a oslabených lidí naložen do dobytčích vagonů a poslán na smrt . . . Věděl, co je čeká, ale před odchodem mi jasně a nevzrušeně požel starým hebrejským pozhánáním . . .

Z jaké látky jsou takoví lidé utkáni?

V 60 letech se můj žal a hrůza – noční můry – nikdy nezmenšily . . .

A navíc hluboce lituji, že nemohu PODĚKOVAT lidem s takovým obrovským srdcem, našim TITÁNŮM koncentračních táborů. Třeba jen hodným lidem i těm světově proslulým, kteří se postarali o to, aby byla naše válečná léta snesitelná . . .

Proto, nemohouc PODĚKOVAT, jak by se slušelo za všechnu tu lásku, za nesobeckost, kterou tito TITÁNI projevili tisícům lidí, pokusila jsem se poté uskutečňovat v praxi, co tak vhodně oděla Simone Signoretová do slov:

„Vše, čemu jsem se naučila, každé přátelství, které jsem uzavřela, každá hodnota, kterou jsem pochopila, pocházejí z oněch let, z nich jsem si je vzala pro všechno, co dělám.“

Těch „poděkování“, jež mám vyslovit je mnoho, ale omezím se jen na několik málo:

Coby šestnáctileté „pěstounce“ mi v terezínském chlapeckém domově L 417 věnovali mí desetiletí hoši svou lásku a oddanost . . .

Pěstounky Lola (Luisa) Fischerová a Helena Weingartenová nám předaly své vědomosti, moudrost a morální sílu, včetně toho, že se dělily o své skrovné obědy s dorůstajícími chlapci . . .

Když můj tatínek umíral v roce 1942 v Terezíně hladu, zašeptal mi: „Snaž se zachovat si odvalu, jakou jsem měl já . . .“

Raffaelu Schächtrovi, který toho z NIČEHO tolik vytvořil, v jehož sboru jsem měla tu čest zpívat v mnoha operách i ve finále Verdiho Requiem. Vštípl nám znamenitost hudby, „bez níž by život neměl smysl!“ . . . (jeho vlastní slova).

Fredu Čapkovi, vedoucímu domova pro 500 mladých mužů v Terezíně, který – opět z NIČEHO – vykouzliil ten nejdojemnější Seder (1943) uprostřed Terezína.

Spousta skladatelů, umělců, spisovatelů, herců, básníků, lektorů, sportovců věnovala svůj talent tisícům, kteří se nacházeli ve svém madiru . . .

Později, v Osvětlení a v jiných táborech, přátelství a sdílení společného osudu děvčaty, která byla se mnou v bloku, často nesobecká, lze stěží vyjádřit slovy i všechno to, co se dělo v oněch odlidštěných podmínkách krutosti gestapa a dokonce i nežidovských a židovských „privilegovaných“ vězňů . . .

Vaše zmrzačená a umučená těla i mysl už neexistují . . .
Naleznou vaše nejdražší, nejlaskavější duše teď – nakonec – kýženého míru?

Irena Čapková (roz. Iška Lavecká), Melbourne
(z angličtiny přeložil Pavel Stránský)

Pozvání do anglické televize

Anglická televizní společnost bude v Terezíně natáčet představení „Brundibár“ v provedení Dismanova souboru.

Přáním anglické produkce je účast bývalých vězňů.

Přijměte proto pozvání na zájezd do Terezína, který se bude konat 7. června 2001.

Přihlaste se na sekretariátě TI, tel.: 24 82 63 11, kde také získáte bližší informace.

Milena Procházková

Smutná zpráva

V kanadském Saskatoonu zemřela 6. listopadu 2000 paní Markéta Newmanová (Neumannová), rozená Reichová.

Markéta Newmanová vyrostla v Praze, spolu se svým manželem Dr. Arnoštem Neumannem a synem Karlem přežila tři roky v Terezíně.

Po válce se celá rodina, včetně dcery Evy, vystěhovala do Kanady. Paní Newmanová pracovala v Saskatoonu jako knihovnice na Saskatchewanské univerzitě.

Během své kariéry publikovala dvousvazkovou encyklopedii saskatchewanských umělců. Za její dlouholetou činnost v oblasti grafického umění jí byl v roce 1977 udělen čestný doktorát Saskatchewanské univerzity.

Rita McLeodová, Saskatoon, Kanada

V neděli do Třebíče

Terezínská iniciativa zve všechny své členy na nedělní zájezd do Třebíče, kde je uspořádána fotografická výstava Egona Jordana „GHETTO TEREZÍN – PAMĚŤ KAMENŮ“.

Výstava se koná u příležitosti 700. výročí města Třebíče.

Na výstavu odjíždíme v neděli 17. června 2001 v 8.30 hod. z nároží ulic Na Florenci a Havlíčkově.

Přihlaste se na sekretariátě TI – tel.: 24 82 63 11.

Milena Procházková

Rudi Masarek

Terezínská iniciativa byla požádána německou organizací *Jugendbegegnung in Theresienstadt* o jakékoliv bližší informace, týkající se Rudiho Masarka a jeho ženy. Rudi Masarek, židovský sportovec, byl deportován z Prahy do Terezína (je znám transport a transportní číslo i původní adresa), odtud dále do Treblinky (i zde jsou známy údaje o transportu), kde se zúčastnil povstání vězňů, při němž zahynul, což je uvedeno v knize od R. Glazera. Vítejte jakékoliv další informace o něm, o jeho sportovní činnosti, jeho ženě, rodině atd.

Důvodem pro hledání informací je to, že drážďanská škola má v úmyslu zorganizovat Běh Rudiho Masarka v nějakém vhodném termínu, který by se vztahoval k jeho životu, a také by rádi k uctění památky statečného židovského sportovce jeho jménem pojmenovali sportovní halu v Drážďanech. Tyto akce chtějí doprovodit výstavkou a vzpomínkou na něj.

Prosíme proto všechny, kdo by mohli přispět jakoukoliv vzpomínkou nebo informací, aby se nám co nejdříve ozvali na adresu Terezínské iniciativy, Maislova 18, 110 00 Praha 1.

TANKOSTOPEM ZPĚT DO ŽIVOTA

Začínám prvním dnem okupace
– 15. březnem 1939.

Bylo mi tehdy dvanáct a půl roku a chodila jsem do dívčího gymnázia. Sešly jsme se tehdy ráno ve škole, všechna děvčata byla rozrušena a smutná, když jedna ze spolužaček začala vykřikovat: „Museli jsme našeho tatínka držet, aby nešel zbít souseda. Je to žid a ti za tohle všechno mohou!“

Byla jsem tehdy tichá a neprůbojná. Dlouho jsem přemýšlela, jak jí dát najevo, jak to vlastně je, až jsem dostala geniální nápad. Koupila jsem pytlík cukroví, který jsem chtěla rozdat ve třídě s tím, že oné dívce nedám a řeknu jí proč. Dopadlo to bleďě. Ona spolužačka příběhla, podívala se do sáčku a řekla: „Tyhle já nejím.“ Na nic víc jsem se už nezmohla.

V ulici, kde jsme bydleli, žil chlapec z českoněmecké rodiny, který stále říkal, že

nohy má české, ale hlava, ta je německá. Tenhle mládenec, nic zlého netuše, se zamiloval do mé mladší sestry, pořád za námi chodil a nechápal, co se jí na něm nelíbí. Šok zažil, chudák, až v den, kdy jsme si poprvé a hned první den vyšly s hvězdou.

Své zklamání dával velice hlasitě najevo.

V Terezíně to pro nás mladé nebylo tak zlé jako pro staré lidi. Ti umírali mimo jiné často na průjmy, zřejmě infekční, které mladí snadno zvládali (těm průjmům říkali ti slušně vychovaní „terezínka“ ti méně slušní „serezínka“). Další velmi rozšířenou infekční chorobou byla žloutenka, pravděpodobně první epidemie ve střední Evropě. Nikdo o ní celkem nic nevěděl, probíhala dost těžce, s vysokými horečkami. Žádná izolace nebyla a nemoc se léčila dietou, která spočívala v čaji a rozvařených nudlích. Dnešní zdravotníci by asi omdlávali, protože nemocní, kteří už neměli horečku

a nezvraceli, byli považováni ze uzdravené, i když byli ještě žlutí jako kanáři – prý to dlouho trvá, než se kůže odbarví. Ti „uzdravení“ se pak snažili sníst na co přišli, aby brzy zesílili, ale stejně se většinou neměli čím přejídat.

Já jsem na tom byla lépe. Pracovala jsem totiž na dětské marodce a stravovala jsem se s dětmi, které dostávaly o něco lepší jídlo než dospělí a navíc často všechno nesnědly, takže bylo co dojídat. Nezapomenutelnou výjimkou ve stravování byl den návštěvy Švýcarského červeného kříže. Tehdy měly děti k obědu bramborovou kaši, jazyk a okurkový salát. Dodnes nevím, zda ti návštěvníci byli takoví pacholci nebo takoví hlupáci, že tu Potěmkinovu vesnici neprohlédli.

Vzpomínám si také na svou první cigaretu. Už nevím, od koho jsem ji dostala, ale v Terezíně se cigarety a noviny občas objevovaly, přiváželi je muži, kteří jezdili do

(Pokračování na str. 18)

(Dokončení ze str. 17)

Roudnice pro proviant. Jednoho při tom někdo chytil, ale dopadlo to dobře, jenom o něho přerazili násadu od lopaty. Nevím, kdo byl ten dobrodinec, který ho neposlal do Malé pevnosti. Tedy tu cigaretu jsem strčila do kapsy pláště, když vtom přišly „berušky“. Byly to ženy, které chodily občas po Terezíně, všechny vyhnaly z ubikací či pracovišť a hledaly kontraband. Neměly na sobě tečky, ale sebraly všechno, co se jim líbilo nebo hodilo, takže přezdívkou měly od slova bráti. Naštěstí cigaretu nenašly a my jsme ji pak kolektivně vykouřily – na špendlíku, aby oharek byl co nejmenší.

Jak vidno, nebylo pořád jen smutno, zvláště, když byl člověk mladý. Ostatně o terezínském kulturním dění toho bylo již napsáno dost. Vzpomínám na některé optimistické písničky, z nichž si bohužel pamatuji jen úryvky, například refrén: „Hola, zítra život začíná a s ním se blíží čas, kdy si sbalíme svůj raneček a půjdeme domů zas!“ Také anekdoty nevymřely. Například: „Děvčata, pozor na nebezpečného sňatkového podvodníka! Je to nějaký uhlobaron a vydává se za kuchaře.“ Nebo ta, jak pan Kohn říká v Praze v roce 1941, že si po válce uvaří mísu brambor, omastí ji margarínem a vyhodí ji z okna ven. Pan Kohn v Terezíně v roce 1942 si uvaří mísu brambor, omastí ji margarínem a dá si ji do vitríny, aby nikdy nezapomněl. Pan Kohn v Lodži v roce 1943 si uvaří mísu brambor, omastí ji margarínem a celou na posezení ji sní.

Z Terezína do Birkenau (hezký název Březinky nedovedu v této souvislosti vyslovit) jsme jely s matkou a sestrou těsně před mými osmnáctými narozeninami. Dostala jsem k nim kapesní hřebínek, moc jsem si ho však neužila. Hned další den jsem přišla o hřebínek i o vlasy. Vzpomínka na příjezd na rampu mne dosud trápí. Vzala jsem si totiž z vagonu kabelu, ve které jsem měla mimo jiné – já naivka – i učebnici ruštiny. Protože na nás řvali, že musíme všechno nechat ve vlaku, vrátila jsem se několik kroků a tašku hodila zpět. Mezitím však matka se sestrou došly k Mengelemu. Sestře bylo patnáct a matce ještě nebylo padesát, ale byla unavená po dlouhé cestě a navíc černě oblečená, a obě se vedly pod paží, a tak je Mengele poslal na špatnou stranu. Možná, že by přežila alespoň sestra, kdybych byla bývala s nimi.

Ale teď zase k méně tragickým historikám. V Birkenau se velice dbalo na hygienu, takže po ostríhání dohola všechny pro-

cházel místností, kde seděly vězenkyně. Každá měla dva kyblíky s roztokem lysolu a všechny nás otřely z jednoho kyblíku na hlavě a v podpaží a z druhého na přirození. Škoda jen, že měly na desítky či stovky žen v každé nádobě jen jeden hadr. Již asi po týdně došlo na další ukázkou „hygieny“. Měly jsme se jít vykoupat a oblečení se mělo dezinfikovat. I svlékly jsme se donaha a čekaly před sprchami (tehdy jsme ještě nevěděly, jakými „sprchami“ prošli naši blízci). Byl říjen a čekání trvalo snad dvě hodiny, protože netekla voda. Mezitím tam přišel velmi mladý a nastrojený esesáček a ptal se, není-li mezi námi někdo z Bonnu. Jedna z nás se přihlásila a pohled na jejich rozhovor o rodném městě – on vyfešákováný a ona nahatá – nás trochu rozveselil a zahřál. Pak jsme prošly pod sprchami a dostaly opět oblečení. Tam se vloudilo několik chybiček. Jednak se věci dezinfikovaly párou, takže všechno bylo pěkně vlhké, jednak každá z nás dostala něco jiného, než odevzdala. Něco z toho nebylo vůbec čisté, což si lze při tamější stravě a obtížném dosažení latríny snadno představit. Copak smrkat na zem, to se lze naučit snadno, ale pro civilizovaného člověka, který nikdy nebyl „mukl“, je velkým problémem obejít se bez papíru, ten na psaní ovšem nemyslím. Navíc obsluha sprch a kápyně (jaké je vlastně femininum od kápo?) rozkradly všechno, co za něco stálo, a tak se stalo, že na jednu z nás, obězí matku dvou velkých synů, zbyl jen kabátek od pyžama. I vrátila se na barák s nahými prsy i zadnicí. Takhle nemohla jít na večerní apel, protože by prasklo, co se toho ztratilo, a tak ji kápyně opásaly kusem staré deky.

V Birkenau jsem byla naštěstí jen krátce. Brzy část z nás odvezli na práci do továrny na zpracování lnu do Horního Slezska. Trvalo celý den, než jsme mohly nastoupit do dobytčáků. Několikrát jsme se při čekání setkaly se dvěma dívkami, které byly v Birkenau už dlouho a vyřizovaly různé posílky. Ty nám při každém setkání dodávaly optimismu: „Vy jste ještě nedostaly boty? Tak to je jasné, vyletíte komínem!“ nebo „Vy jste ještě nedostaly chleba? Tak to je jasné. . .“ atd. a když už jsme měly všechno, dorazily nás: „Často se stává, že se vlak vrátí. . .“ atd.

Celý den nebyla nikde v dosahu latrína, kam bychom směly jít, tak jsme se na jednu vrhly, ale byla to speciální latrína pro kápy. Samozřejmě nás vyhnali, ale jedna z nás měla smůlu. Bylo to děvče z Holandska, které neumělo žádný jiný jazyk a navíc mělo silné brýle, bez nichž skoro nevidělo.

Zrovna ona dostala facku, až jí brýle odlétly a spadly do latríny. Dívka se snažila pro ně vlézt a kápyové stáli okolo a řehtali se na celé kolo. Nakonec jí je někdo vytáhl hráběmi. Nutno podotknout, že latríny byly hluboké a obrovské, na některé se vešlo na jednu snad sto lidí. Dělat „hajzlábu“ byla sinekura, na té naší měly dokonce káminka a vařily si tam.

V továrně to bylo ve srovnání s jinými tábory docela slušné. Dostaly jsme dokonce šátky na hlavu a plátěné kalhoty a naše skupina, která pracovala venku při dovozu materiálu nebo vykládání vagonů, dostávala o chlup více chleba, i když jsme si za to užily zimy a hodně se nadřely.

S jídlem se to zhoršovalo tím více, čím bližší byl konec války. Taková tuřínová polévka bez soli, to je pochutnáníčko! Pamatuji se, že jednou nebo dvakrát jsme nejedly ani polévku. Byla totiž uvařená z kostní moučky. Nebylo to k jídlu a navíc jsme měly nepříjemný pocit, že by ty kosti mohly být lidské. K té polévce jsme dostávaly třeba nakládané tykve (velice plesnivé), ale nějaký čas i řepnou marmeládu.

S tou je spojeno i mé špatné svědomí. Spaly jsme totiž na třípatrových kavalcích a střídaly jsme se, protože na dolním bylo nejvíce myší a na horním zase nejvíce štěnic, prostřední byl nejlepší. Když jsem spala nahoře, onemocněla přítelkyně břišním tyfem a její sestra si ke mně schovala plechovku, do které dávala marmeládu, aby jí později přilepšila. Dlouho jsem odolávala a dokonce do plechovky přidávala, až jednou jsem to nevydržela a lžičkou té marmelády snědla s tím, že ji další den vrátím a budu zase ze svého přidávat. Ale co čert nechtěl. Druhý den skončilo marmeládové období a začalo dýňové. Naštěstí se marmeládové brzy vrátilo, takže jsem svůj hřích mohla odčinit, ale nepřiznala jsem se k němu.

A pak se najednou ztratily esesačky i verkšusáci a na dvoře továrny se objevil ruský vojáček na kole a pak další přivedli a zabili krávu a my jsme se nacpaly a hurá domů. Šlo o Koněvovu armádu, která byla slušná, a tak jsme bez úhony došly do Trutnova, čeští četníci nás odvezli do hotýlku v Prachovských skalách a odtud jsme došly do Jičína a prvním poválečným vlakem do Prahy.

Část cesty do Jičína jsme se vezly a myslím, že nemáme velkou konkurenci. Jely jsme totiž tankostopem.

Eva Vaňousová

Z nového čísla časopisu BEJT TEREZÍN – 2000

vybral Jiří Steiner

Dvakrát ročně – vždy v lednu a v červenci – nám pošta doručuje dopis z Bejt Terezín od našich izraelských přátel. Stejně jako my i oni vydávají svůj časopis. Ten letošní nás překvapil novou grafickou úpravou, samostatným titulním listem i obsahem.

JE TO UŽ PO PADESÁTÉ

Naše členka a pro mnohé z nás přítelkyně Ruth Bondyová věnovala svůj příspěvek skutečnosti, že bulletin, který vydává BT, vychází od roku 1976, toto číslo je už padesáté, že vycházel i v době válek, a to hebrejsky, německy a anglicky.

Informuje o všem, co se doma i ve světě děje, velkou pozornost věnuje terezínskému ghettu. Má velký význam i pro druhou a třetí generaci.

Podle paní Bondyové je důležité získat finanční prostředky nebo bohatého sponzora, aby periodikum mohlo dál vycházet.

☆ ☆ ☆

PODNĚTY NÁVŠTĚVNÍKŮ PRVNÍ VÝSTAVY

Zejména přátelé z Anglie, Německa, Rakouska a Japonska, uvedení v návštěvní knize galerie, kterou otevřel BT vloni v květnu, doporučují věnovat výstavní činnost všem stránkám života v terezínském ghettu, například i transportům na východ.

Příspěvek informuje o článcích v různých bulletiních, také v české publikaci Terezínské studie a dokumenty.

☆ ☆ ☆

O UČITELCE KRESLENÍ V TEREZÍNSKÉM GHETTU

Výstavu o životě a díle Fridl Dicker-Brandisové (1898-1944) otevřeli 14. listopadu 2000 v pařížském Muzeu umění a historie Židů. Dva dny před otevřením se konal studijní den o terezínském ghettu, o návštěvě delegace Mezinárodního červeného kříže, o propagačním filmu točeném v ghettu, také o umění a hudbě.

Přehlídka zahrnuje kresby, nábytek a předměty navržené a zhotovené Friedl (jak ji děti nazývaly), fotografie z jejího života a výběr z kreseb dětí nakreslených v Terezíně.

Výstavu uvidí v Berlíně, Stockholmu, v Atlantě a Tokiu.

☆ ☆ ☆

SETKÁNÍ DRUHÉ A TŘETÍ GENERACE

V listopadu roku 2000 se v BT konalo setkání mládeže i dospělých, jejichž rodiče či prarodiče byli postiženi nacistickým holocaustem. Ve třech skupinách jednali nad fotografiemi na téma „Moje rodina ve vztahu k holocaustu – minulost, přítomnost a budoucnost.“

☆ ☆ ☆

VÝCHOVNÁ ČINNOST VE STŘEDISKU BT

Z interview s vedoucí studijního střediska Anitou Tarsi je zřejmá velmi intenzivní činnost této instituce: vzdělávání učitelů, kteří doprovázejí skupiny mládeže při cestách do Polska a České republiky, studijní dny pro školáky a učitele o terezínském ghettu, internetové programy a mnoho jiného.

Od června 1999 působí 10 studijních center dospělých, studentů a dětí. Zabývají se nejen terezínským ghettem, ale i dalšími tématy holocaustu, například nacistickou výchovou a propagandou.

☆ ☆ ☆

VYZNAMENÁNÍ K 28. 10. 2000

Mezi těmi, jimž prezident ČR Václav Havel udělil vloni 28. října státní vyznamenání, byli i český významný spisovatel Arnošt Lustig a Olga Fierzová (1900 – 1990), která se po druhé světové válce starala o děti, postižené holocaustem i jinými válečnými událostmi.

☆ ☆ ☆

DĚTI KRESLÍ HOLOCAUST

Každoroční soutěž kreseb českých dětí pořádá od roku 1996 Památník Terezín.

Nejlepší práce byly vystaveny v loňském roce v Muzeu ghetta a vítězové obdrželi ceny.

☆ ☆ ☆

TÓRA Z ČESKÝCH BUDĚJOVIC V LOS ANGELES

Svitek českobudějovické tóry vykoupily současně se stovkami dalších tór USA od totalitní vlády ČSSR.

John Freund, jeden ze šedesáti chlapců, kteří se zachránili těsně před plynovou komorou a po válce vytvořili sdružení Birkenau Boys, vyprávěl v synagoze o životě židovských obyvatel Českých Budějovic, z nichž přežilo jen 35.

☆ ☆ ☆

MISTROVSTVÍ SVĚTA NA HAGIBORU

Časopis BT informuje, že na Hagiboru, na kterém mnoho židovských dětí před odjezdem do ghetta trávilo při sportu a hrách volné dny, se má uskutečnit v roce 2003 mistrovství světa v ledním hokeji.

Už dávno po uzávěrce

tohoto čísla

jsme dostali do redakce

smutnou zprávu, že

8. května 2001

ve večerních hodinách

zemřel po těžké nemoci

Miroslav Kárný,

jeden ze zakládajících členů

Terezínské iniciativy.

ŠEDESÁTÉ VÝROČÍ ZAHÁJENÍ TRANSPORTŮ

V říjnu 1941 odjely z Prahy první transporty, jimiž byla zahájena hromadná likvidace českých židů. Po prvních transportech z Prahy do Lodže a z Brna do Minsku odjízděly další a další transporty z celého území protektorátu do Terezína a odtamtud do jiných koncentračních táborů. Více než 80 procent deportovaných zahynulo.

Terezínská iniciativa společně s Památkem Terezín připomene toto výročí několika vzpomínkovými akcemi v Praze a v Terezíně ve dnech 13. až 16. října 2001.

Terezínská iniciativa vás všechny srdečně zve, ať žijete v České republice či kdekoli jinde. Vzhledem k našemu věku to bude možná jedna z posledních příležitostí ke společnému setkání.

Připravovaný program vzpomínkových dnů:

Sobota 13. 10.

18.30 hod. – Rudolfinum

Koncert Pražské komorní filharmonie:

Program: Pavel Haas: Studie pro smyčce
Antonín Dvořák: Biblické písně
Ludwig van Beethoven: Symfonie č. 3 (Eroica)
Dirigent: Tomáš Hanus

Neděle 14. 10.

17.00 hod. – Vzdělávací středisko Židovského muzea

Program: Pásmo zhudebněných básní terezínských dětí v provedení Táni Fišerové a Daniela Dobiáše
„K čemu je slunce, když není den?“

Pondělí 15. 10.

11.00 hod. – Pietní vzpomínka a položení květin na židovském hřbitově ve Strašnicích.

14.00 hod. – Položení kytice u pamětní desky před Parkhotelem.

15.00 hod. – ŽOP, Praha 1, Maiselova 18, kde bude pro zájemce k dispozici místnost pro vzájemná setkání přátel.

Úterý 16. 10.

10.00 hod. – Zahájení programu v Terezíně – Kulturní dům v Terezíně.

Po zahajovacích projevech kulturní vystoupení:
Max Bruch: Kol Nidrej, op. 47
David Popper: Svita pro dvě violoncella, op. 16
provedou: Jiří Hošek – violoncello
Dominika Hošková – violoncello
Božena Kronychová – klavír

11.30 hod. – Otevření kolumbária a márnice.

Projev Dr. Jana Munka, ředitele Památníku Terezín.
Modlitba zemského rabína Karola Sidona.

13.00 hod. – Raut v Posádkovém domě armády.

Po občerstvení bude časová rezerva pro krátká vzájemná setkání a rozhovory.

15.00 hod. – Představení v Magdeburských kasárnách.

Dosud neuvedené pásmo Jiřího Vrby: Divadlo za komínem v provedení posluchačů herectví brněnské konzervatoře.

17.00 hod. – Kulturní dům v Terezíně.

Vystoupení člena Ghetto Swingers Coco Schumanna se třemi dalšími hudebníky (organizuje Nadační fond Hanse Krásy).

Pro přesun do míst „pořadů“ bude v Terezíně k dispozici autobus.

Terezínská iniciativa zajistí autobusy pro odvoz do Terezína a zpět. Zájemci se mohou přihlásit na pražském telefonním čísle 02/24826311 nejpozději do 6. října 2001. Autobusy vypraví i některé mimopražské židovské obce. Informace získáte v místě jejich působnosti. Program připravujeme s velkým předstihem, a tak může případně dojít k drobným změnám.

Pro lepší organizaci dopravy vás prosíme, abyste současně s přihláškou do autobusu uvedli, o který z kulturních programů v Terezíně budete mít zájem.

Anna Lorencová

**Terezínská
iniciativa**

Vydává Terezínská iniciativa, Haštalská 20, Praha 1. Číslo 19 vyšlo v dubnu 2001.

E-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz

Redakční rada: Miroslav Kárný, Jiří Kotouč, Jaroslav Kraus, Anna Lorencová, Milena Procházková, Jiří Steiner, Michal Stránský.
MK ČR E 10779.